

Verslag inzake de Solvabiliteit en de Financiële Toestand 2016

Klaverblad Verzekeringen, bestaande uit

- **Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.**
- **Klaverblad Levensverzekering N.V.**
- **Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.**

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
A. Activiteiten en prestaties	6
A.1 Activiteiten	6
A.2 Prestaties op het gebied van verzekeringsactiviteiten	9
A.3 Prestaties op het gebied van beleggingsactiviteiten	12
A.4 Prestaties uit overige activiteiten	12
A.5 Overige informatie	12
B. Bestuursysteem	13
B.1 Algemene informatie over het bestuursysteem	13
B.2 Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten	18
B.3 Risicomanagementsysteem inclusief de ORSA	21
B.4 Interne controlesysteem	31
B.5 Interne auditfunctie	33
B.6 Actuariële functie	34
B.7 Uitbesteding	35
B.8 Beoordeling adequaatheid van het bestuursysteem	36
B.9 Overige informatie	36
C. Risicoprofiel	37
C.1 Verzekeringstechnisch risico	38
C.2 Marktrisico	40
C.3 Kredietrisico	42
C.4 Liquiditeitsrisico	42
C.5 Operationeel risico	43
C.6 Overig materieel risico	43
C.7 Overige informatie	44
D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden	45
D.1 Activa	46
D.2 Technische voorzieningen	47
D.3 Overige schulden	51
D.4 Alternatieve waarderingmethoden	53
D.5 Overige informatie	53

E.	Kapitaalbeheer	54
E.1	Eigen vermogen _____	54
E.2	Solvabiliteit kapitaalvereiste en minimum kapitaalvereiste _____	56
E.3	Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd _____	57
E.4	Verschillen tussen de standaardformule en ieder gebruikt intern model ____	57
E.5	Kapitaalbeleid bij niet naleving kapitaal vereiste _____	57
E.6	Overige informatie _____	57

SAMENVATTING

Dit betreft het eerste volledige “verslag inzake de solvabiliteit en de financiële toestand”¹ van Klaverblad Verzekeringen (groep) over het jaar 2016. Deze SFCR is, met goedkeuring van toezichthouder DNB, opgesteld als een gecombineerde solo- en groepsrapportage. Deze rapportage heeft betrekking op Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. (of kortweg Schade N.V.), Klaverblad Levensverzekering N.V. (of kortweg Leven N.V.) en Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (of kortweg de Coöperatie). Het verslag is opgesteld aan de hand van de richtlijnen die daarvoor in de Solvency II regelgeving zijn vastgelegd. De hoofdstukindeling is voorgeschreven. De cijfers in dit rapport zijn, waar van toepassing, in lijn met de Quantitative Reporting Templates (QRT's). Alle bedragen in dit rapport zijn in duizenden euro's. Doordat Solvency II vanaf 1 januari 2016 van toepassing is, zijn geen vergelijkende cijfers over 2015 in dit rapport opgenomen.

Activiteiten

Klaverblad Verzekeringen boekte over 2016 een negatief netto resultaat van € 52.782.000 (2015 van € 2.472.000 positief). Het negatieve netto resultaat over 2016 wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de toename van de voorzieningen voor levensverzekering. Deze toename is voor een groot deel veroorzaakt door de verder gedaalde markrente. De solvabiliteit ultimo 2016 is als volgt:

Solvabiliteit	Schade N.V.	Leven N.V.	Klaverblad Verzekeringen
Eigen vermogen jaarrekening	155.823	245.318	548.559
Beschikbaar eigen vermogen SII	155.963	245.318	536.850
Solvabiliteit kapitaalvereiste (SCR)	151.295	190.154	331.629
Solvabiliteitsratio	103%	129%	162%

In de laatste jaren van Solvency I had Klaverblad Verzekeringen een uitstekende solvabiliteit. Met de nieuwe rekenregels van Solvency II is dat veranderd. Een belangrijk kenmerk van Solvency II is dat niet alleen de hoogte maar ook de samenstelling van het vermogen invloed heeft op de solvabiliteitsratio. Klaverblad Verzekeringen heeft gekozen om relatief veel in aandelen te beleggen met het oog op het, naar verwachting, hogere rendement. Dit leidt tot een relatief hoog solvabiliteit kapitaalvereiste (SCR) en daardoor tot een lagere verhouding tussen ons eigen vermogen en deze SCR.

De SCR-ratio van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. is met 103% fors lager dan wij op basis van onze interne eis nodig vinden. De oorzaak is dat wij genoodzaakt zijn om de opbrengsten, verplichtingen en risico's van onze arbeidsongeschiktheidsportefeuille door te rekenen tot eindleeftijd. Op dit moment werken wij aan een oplossing hiervoor op grond waarvan wij verwachten dat de SCR-ratio in 2017 zal verbeteren.

Bij Klaverblad Levensverzekering N.V. ligt de SCR-ratio van 129% net boven onze interne eis. Het grootste risico bij levensverzekeringen is het renterisico. Door ingrijpen van de ECB is de rente in het afgelopen jaar verder gedaald en hoewel de rente in de loop van het jaar weer iets is gestegen,

¹ Dit verslag wordt ook wel aangeduid met de Engelse afkorting SFCR (Solvency & Financial Condition Report)

bevindt deze zich nu nog steeds op een laag niveau. De verplichtingen hebben een aanzienlijk langere duration dan de beleggingen zodat Klaverblad Levensverzekering N.V. erg gevoelig is voor rentedalingen. Momenteel onderzoeken wij mogelijkheden om deze gevoeligheid te verminderen.

Strategie

Klaverblad Verzekeringen stelt zich ten doel als zelfstandige en onafhankelijke verzekeringsmaatschappij 'gewoon goede verzekeringen' te sluiten met particulieren en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf, die reële risico's afdekken tegen een fatsoenlijke prijs, zonder onredelijke of verborgen kosten. Onze strategie is verwoord in het ondernemingsplan voor de jaren 2017-2021, waarin de doelstellingen voor de aankomende jaren zijn vastgesteld. De strategie is het afgelopen jaar niet wezenlijk veranderd.

Governance

Als organisatie met een coöperatieve achtergrond staat Klaverblad Verzekeringen voor het belang van degenen die bij haar activiteiten betrokken zijn. Klaverblad Verzekeringen is ervan overtuigd dat de belangen van die betrokkenen grotendeels parallel lopen. Consumenten, assurantieadviseurs en medewerkers van Klaverblad Verzekeringen hebben er allemaal belang bij dat ieder krijgt waarop hij recht heeft: niet minder, maar ook niet meer. De Coöperatie draagt zorg voor de governance van de gehele groep. Het coöperatieve karakter is gewaarborgd door het feit dat de leden-verzekerden lid zijn van Klaverblad Verzekeringen en daarmee hun zeggenschap in de organisatie behouden. Ten aanzien van de bestuursorganen is gekozen voor een tweehoofdige directie. In 2017 wordt onderzocht of uitbreiding van de directie wenselijk is.

Risicoprofiel

Het primaire doel van Klaverblad Verzekeringen is verzekeren: risico's overnemen die klanten zelf niet kunnen of willen dragen. Klaverblad Verzekeringen wil verzekeringen aanbieden die gericht zijn op het beschermen van reële belangen van verzekeringsconsumenten. Daarbij vindt Klaverblad Verzekeringen het belangrijk om verzekeringstechnisch verantwoord te handelen en richt zich zodoende op gewoon goede verzekeringen voor brede doelgroepen (particulieren en het midden- en kleinbedrijf).

Naast financiële risico's, die later in dit verslag uitgebreid worden besproken, hechten wij veel belang aan operationele risico's. Verzekeren bestaat niet alleen uit het overnemen van risico's en het uitkeren van claims, maar ook uit de dienstverlening daaromheen. Klaverblad Verzekeringen streeft een hoog niveau van dienstverlening na gericht op de klant. Een goede uitvoering van processen, ingericht vanuit de leefwereld van mensen, staat centraal. Deze processen bestaan uit een afgemeten samenwerking tussen klanten, assurantieadviseurs, onze medewerkers en onze automatisering. Een hapering in deze dienstverlening doet ernstig afbreuk aan de reputatie die wij via onze marketing en dienstverlening hebben opgebouwd. Wij besteden daarom veel aandacht aan de continuïteit, snelheid en kwaliteit van onze dienstverlening en hebben een lage risicotolerantie voor verstoringen hierin.

A. ACTIVITEITEN EN PRESTATIES

A.1 Activiteiten

A.1.1 Algemene bedrijfsinformatie

De oudste voorganger van Klaverblad Verzekeringen is opgericht in 1850. Het was een onderlinge waarborgmaatschappij met als doelstelling het verzekeren van de inventarissen en inboedels van pachters van agrarische bedrijven tegen het gevaar van brand. Deze maatschappij is later samenwerkingsverbanden aangegaan met andere, vergelijkbare verzekeringsmaatschappijen. Samen zijn zij eerst gegroeid binnen de agrarische sector en later ook daarbuiten. Naast inventarissen en inboedels werden ook gebouwen verzekerd. Bovendien werden gebouwen en de inhoud daarvan niet alleen verzekerd tegen brand maar ook tegen andere gevaren zoals storm en inbraak. Nog later kwamen er aansprakelijkheidsverzekeringen, motorrijtuigenverzekeringen en medische verzekeringen bij.

De naam Klaverblad bestaat officieel sinds 1 januari 1979, als onderdeel van de namen Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (voorheen Klaverblad Onderlinge Verzekeringsmaatschappij U.A.) en Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. De derde maatschappij die nu tot de groep behoort, Klaverblad Levensverzekering N.V., is opgericht in 1987. Sindsdien sluit Klaverblad Verzekeringen ook levensverzekeringen.

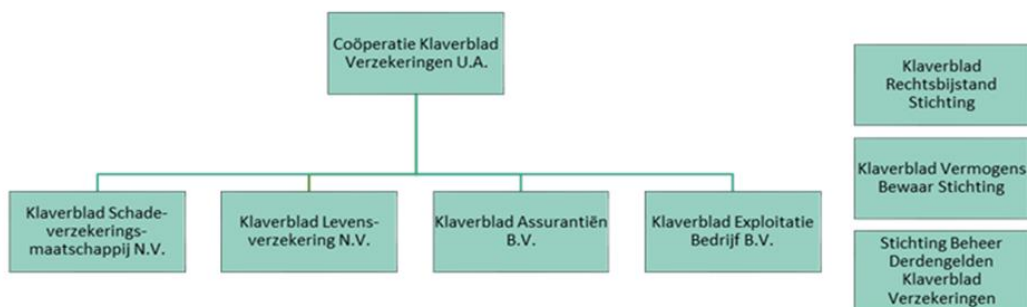
Bij Klaverblad Verzekeringen kunnen particulieren en MKB terecht voor een groot aantal schade- en levensverzekeringen. De producten zijn degelijk, hebben over het algemeen aantrekkelijke premies en zijn niet onnodig ingewikkeld. Vanaf 1 januari 2016 zijn de vergunningen, die zijn verleend voor Nederland, België en Duitsland, allemaal omgezet naar een Solvency II vergunning.

Juridische structuur

Klaverblad Verzekeringen is een verzekeringsgroep en bestaat uit meerdere juridische entiteiten. Aan het hoofd van de verzekeringsgroep staat Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A., daaronder vallen twee verzekeringsmaatschappijen en twee besloten vennootschappen.

A. Activiteiten en prestaties

De juridische structuur ziet er schematisch als volgt uit:

De Coöperatie draagt zorg voor de governance van de gehele groep. De directie en de raad van commissarissen van de Coöperatie vormen tevens de directie en de raad van commissarissen van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. en Klaverblad Levensverzekering N.V. (personele unie).

Het gemiddelde aantal medewerkers in dienst van de Coöperatie (in fte) in 2016 bedraagt 378 (2015: 372).

Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.

De Coöperatie heeft leden. Dit zijn natuurlijke personen en rechtspersonen die een verzekering bij een van de verzekeringsmaatschappijen van de verzekeringsgroep hebben afgesloten.

Op de Coöperatie is het verplichte structuurregime van toepassing. Op grond daarvan heeft zij een directie en een raad van commissarissen. De algemene vergadering van leden (ledenvergadering) benoemt directeuren en commissarissen op basis van een voordracht van de raad van commissarissen. Ook stelt zij de jaarrekening vast. De ledenvergadering heeft geen wettelijke taak bij het besturen van de Coöperatie of het toezicht hierop. De ledenvergadering vindt jaarlijks in het voorjaar plaats. Zo nodig kunnen ook extra ledenvergaderingen worden gehouden. De ledenvergadering wordt bijeengeroepen door advertenties in twee landelijke dagbladen.

In de statuten van de Coöperatie zijn zaken als omvang, samenstelling, taken en bevoegdheden van de directie en van de raad van commissarissen vastgelegd. Ook bevatten de statuten regels met betrekking tot de ledenvergadering. Op voorstel van de directie of van de raad van commissarissen kan de ledenvergadering besluiten de statuten te wijzigen. Hiervoor is een tweederde meerderheid nodig.

A. Activiteiten en prestaties

Dochterondernemingen

De coöperatie is enig aandeelhouder van de volgende dochterondernemingen:

- Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. is verantwoordelijk voor de uitvoering van het schadeverzekeringsbedrijf.
- Klaverblad Levensverzekering N.V. is verantwoordelijk voor de uitvoering van het levensverzekeringsbedrijf.
- Klaverblad Assurantiën B.V. bemiddelt in schadeverzekeringen van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.
- Klaverblad Exploitatie Bedrijf B.V. exploiteert kantoorgebouwen waaronder het kantorencomplex van Klaverblad Verzekeringen.

Alle dochterondernemingen zijn gevestigd op hetzelfde vestigingsadres als de Coöperatie.

Stichtingen

Klaverblad Verzekeringen heeft verder nog banden met drie van haar onafhankelijke stichtingen.

- Klaverblad Rechtsbijstand Stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van de rechtsbijstand voor verzekerden van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. en zij maakt daarbij gebruik van door de Coöperatie beschikbaar gestelde faciliteiten.
- Klaverblad Vermogens Bewaar Stichting houdt zich bezig met het bewaren van vermogensbestanddelen van de verzekeringsgroep en het houden van toezicht op het beheer daarvan.
- De Stichting Beheer Derdengelden Klaverblad Verzekeringen heeft als doel het ontvangen, beheren en overdragen van gelden en andere vermogensbestanddelen ten behoeve van andere rechthebbenden dan (advocaten in loondienst van) Klaverblad Verzekeringen.

Naam en contactgegevens toezichthouder

Naam: De Nederlandsche Bank
Bezoekadres: Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
Telefoonnummer: + 31 20 524 9111
Email: info@dnb.nl

Naam en contactgegevens externe accountant

Naam: Ernst & Young Accountants LLP
Bezoekadres: Cross Towers, Antonio Vivaldistraat 150
1083 HP Amsterdam
Telefoonnummer: + 31 88 407 1000

A.1.2 Belangrijke gebeurtenissen gedurende de rapportageperiode

Met ingang van 1 januari 2016 is de juridische structuur van Klaverblad Verzekeringen gewijzigd. Tot 1 januari 2016 stond aan het hoofd van de verzekeringsgroep Klaverblad Onderlinge

A. Activiteiten en prestaties

Verzekeringsmaatschappij U.A. Dit was een onderlinge waarborgmaatschappij. Vanaf 1 januari is deze maatschappij omgezet in een coöperatie onder de naam Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.

Als onderdeel van de herstructurering van Klaverblad Verzekeringen per 1 januari 2016 is de verzekeringsportefeuille van Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. overgedragen aan Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.

Per 16 januari 2017 heeft de voorzitter van het bestuur, Richard van der Hart, om persoonlijke redenen zijn functie neergelegd. Edwin Velzel vervult vanaf die datum tijdelijk de vrijgekomen functie. Hij is hiervoor teruggetreden uit de raad van commissarissen. De raad van commissarissen houdt zich intussen bezig met een definitieve invulling van de directie.

A.1.3 Resultaat

Klaverblad Verzekeringen boekte over 2016 een negatief netto resultaat van € 52.782.000 (2015: € 2.472.000 positief). Het negatieve resultaat over 2016 wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de toename van de voorzieningen voor levensverzekering. Deze toename is voor een groot deel veroorzaakt door de verder gedaalde markttrente.

Klaverblad Verzekeringen heeft een positief resultaat op beleggingen behaald van € 40.978.000 (2015: € 25.859.000 positief). De waarde van de beleggingen bedraagt ultimo 2016 € 1.192.113.000 (2015: € 1.124.137.000). De bedrijfskosten bedroegen € 51.647.000 (2015: € 49.734.000). Dit is een stijging van per saldo 3,8% (2015: daling 6,1%), onder meer veroorzaakt door de stijging van de personeelskosten en provisielasten.

A.2 Prestaties op het gebied van verzekeringsactiviteiten

In onderstaande tabel zijn de brutopremies en het technisch resultaat uitgesplitst naar de verzekeringscategorieën schade, medisch en leven.²

	Brutopremie			Technisch resultaat	
	2016	2015	Mutatie	2016	2015
Schadeverzekeringen	86.412	81.280	6,3%	-19.666	-5.401
Medische verzekeringen	42.982	41.185	4,4%	14.889	-5.430
Levensverzekeringen	67.444	68.167	-1,1%	-89.538	3.483
Totaal	196.838	190.632	3,3%	-94.315	-7.348

² De resultaten betreffen de resultaten uit de jaarrekening van Klaverblad Verzekeringen op basis van BW2 titel 9

A. Activiteiten en prestaties

Niet alleen via het intermediair groeide de productie maar ook het aantal verzekeringen dat rechtstreeks bij Klaverblad Verzekeringen werd afgesloten nam sterk toe. Onze reclamecampagne en onze daaruit voortvloeiende naamsbekendheid en imago zijn hiervoor verantwoordelijk. Daarnaast zorgde de onrust in de verzekeringsmarkt, met als gevolg onvoldoende serviceniveaus bij de concurrentie, ervoor dat veel klanten voor Klaverblad Verzekeringen kozen. Het premieinkomen voor schadeverzekeringen is daardoor gestegen.

De schadelast is ook sterk toegenomen. Net als veel andere verzekeraars werd ook Klaverblad getroffen door de hagelstorm van 23 juni 2016. Voor het eerst sinds 1990 (de storm Daria) moest een beroep gedaan worden op onze herverzekering. Daarnaast werden twee agrarische bedrijven die bij ons verzekerd zijn getroffen door een forse brand.

Schadeverzekeringen

	<u>2016</u>	<u>2015</u>	<u>Mutatie</u>
Brutopremies	86.412	81.280	6,3%
Geleden schade	72.795	59.476	22,4%
Technisch resultaat	-19.666	-5.401	-

De brutopremies voor motorrijtuigverzekeringen bedroegen € 32.728.000 (2015: € 33.278.000), een daling van 1,7% (2015: daling 22,6%). De geleden schade bedroeg € 30.826.000 (2015: € 28.449.000). Het technisch resultaat bedroeg € 8.815.000 negatief (2015: € 4.064.000 negatief). De resultaten bij motorrijtuigverzekeringen waren afgelopen jaar nog steeds onder de maat. Aan het einde van het jaar hebben wij daarom besloten om de premies voor motorrijtuigverzekeringen te verhogen, in lijn met de opwaartse tendens in autotarieven in de verzekeringsmarkt. Voor de komende jaren verwachten wij een verdere verhoging van de premies.

De brutopremies voor brandverzekeringen namen toe met 11,2% (2015: 2,3%) en bedroegen € 37.102.000 (2015: € 33.363.000). De geleden schade bedroeg voor herverzekering € 35.688.000 (2015: € 21.634.000). Hiervan heeft € 8.945.000 betrekking op de hagelstorm. Het technisch resultaat bedroeg € 9.333.000 negatief (2015: € 1.659.000 negatief).

De brutopremies in de overige schadebranches, welke voor het grootste gedeelte bestaan uit aansprakelijkheids- en rechtsbijstandverzekeringen voor bedrijven en particulieren, stegen met 13,3% (2015: 3,9%) van € 14.639.000 naar € 16.582.000. De geleden schade bedroeg € 12.026.000 (2015: € 9.393.000). Het technisch resultaat bedroeg € 1.518.000 negatief (2015: € 322.000).

Medische verzekeringen

Voor Klaverblad zijn binnen de medische verzekeringen vooral de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen van belang. De ongevallenverzekeringen spelen maar een kleine rol in het totaal. De markt voor arbeidsongeschiktheidsverzekeringen hangt sterk af van het economisch klimaat. De premies zijn fors en ondernemers bezuinigen hier vaak als eerste op als het economisch slecht gaat. Op dit moment gaat het economisch beter dan in voorgaande jaren. Dit zien we terug in het stijgende aantal arbeidsongeschiktheidsverzekeringen dat bij ons wordt afgesloten. De resultaten zijn goed.

De brutopremies van de medische verzekeringen zijn gestegen met 4,4% (2015: 0,9%) tot € 42.982.000 (2015: € 41.185.000). De geleden schade bedroeg € 30.253.000 (2015: € 25.711.000). Het technisch resultaat kwam uit op € 14.889.000 (2015: € 5.430.000 negatief).

Levensverzekeringen

Klaverblad Verzekeringen is in de levensverzekeringsmarkt actief met twee producten: de uitvaartkostenverzekering en de overlijdensrisicoverzekering. Het eerste product is in premievolume veruit het belangrijkste. Het aantal verzekeringen dat wij afsluiten is gedurende het jaar redelijk constant en levert een beperkte daling van de premie op, ondanks de effecten die de provisie van vroeger nog steeds heeft op de hoogte van de vervalpremie van de portefeuille.

Bij de overlijdensrisicoverzekeringen is de concurrentie hevig en onder andere dit leidt ertoe dat het premie-inkomen verder gedaald is ondanks een stijging van het aantal verzekeringen. Daarnaast speelt het effect van de provisie op de hoogte van de vervalpremie hier ook een rol.

De brutopremies voor levensverzekeringen bedroegen € 67.444.000 (2015: € 68.167.000). Het technisch resultaat bedroeg € 89.538.000 negatief (2015: € 3.483.000 positief). De technische voorzieningen voor levensverzekering zijn toegenomen met € 143.894.000 naar € 462.883.000. Het negatieve resultaat wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door de gedaalde marktrente. Daarnaast hebben geactualiseerde assumpties geleid tot een hogere voorziening en een lager resultaat.

A.3 Prestaties op het gebied van beleggingsactiviteiten

Klaverblad Verzekeringen heeft een beleggingsportefeuille met daarin vooral beleggingen rechtstreeks in obligaties en aandelen. Voor beide beleggingscategorieën wordt een 'buy and hold' benadering gehanteerd. Er zijn geen beleggingsresultaten direct in het eigen vermogen verwerkt.

Het gemiddelde rendement van de beleggingsportefeuille over het boekjaar is als volgt:

	<u>Gemiddeld belegd vermogen</u>	<u>% rendement</u>
Staatsobligaties	534.664	5,2
Bedrijfsobligaties	90.350	6,8
Hypotheke en andere leningen	15.949	-2,9
Aandelen	476.081	1,6
Liquide middelen	11.964	-0,1
Vastgoed (exclusief materiële vaste activa)	<u>41.540</u>	1,7
	1.170.548	3,6

A.4 Prestaties uit overige activiteiten

Naast de hiervoor genoemde resultaten zijn er geen (materiële) resultaten uit overige activiteiten bij Klaverblad Verzekeringen.

A.5 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

B. BESTUURSSYSTEEM

B.1 Algemene informatie over het bestuursstelsel

B.1.1 Algemeen

Het begrip governance bestrijkt het besturen en beheersen van ondernemingen en het houden van toezicht daarop. Klaverblad Verzekeringen hecht veel waarde aan een goede governance. Zij heeft haar bedrijfsvoering zo ingericht dat die gewaarborgd is. In haar bedrijfsvoering weegt zij de belangen van alle stakeholders, waaronder de belangen van de klanten, evenwichtig af. In dit hoofdstuk geeft Klaverblad Verzekeringen duidelijkheid over de inrichting van haar governance.

B.1.2 Organisatie structuur

In organisatorisch opzicht vormt de groep één geheel. Alle medewerkers van de groep zijn in dienst van de Coöperatie en zijn uiteindelijk verantwoording verschuldigd aan de directie daarvan. Voor zover werknemers zich, bij het vervullen van hun taak, onafhankelijk van deze directie op moeten kunnen stellen, is dat gewaarborgd door middel van beleid (charters) en reglementen.

Rechtstreeks onder de statutaire directie vallen de activiteiten van de afdelingen Interne audit, Risicomanagement en actuariel, Directiesecretariaat, Compliance en informatiebeveiliging en de groep Stafmedewerker Directie.

De uitvoerende sectoren zijn de sectoren Acceptatie, Verzekeringsadministratie en ondersteuning, Automatisering en Claims. De stafsectoren zijn de sector Financiële zaken, Personeel en organisatie, Projectmanagement en Marktbenadering.

B.1.3 Bestuurlijke structuur

Directie

De directie bestaat uit de volgende personen:

- mr R.G.C.M. van der Hart (tot 16 januari 2017) *voorzitter*
- ir E. Velzel (vanaf 16 januari 2017) *voorzitter a.i.*
- mr J.P.P. Barth

Klaverblad Verzekeringen wordt bestuurd door één statutaire directie die eindverantwoordelijk is voor de totale gang van zaken binnen Klaverblad Verzekeringen. De statutaire directie bestaat uit ten minste twee personen. De besluitvorming binnen de directie is collegiaal, er is geen onderlinge gezagsverhouding. De directie is als geheel verantwoordelijk voor het gevoerde beleid.

De onderlinge verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de directieleden ligt vast in het Directiereglement dat is gepubliceerd op de website van Klaverblad Verzekeringen.

De directie bepaalt het dagelijks beleid van Klaverblad Verzekeringen. Directieleden worden voor onbepaalde tijd benoemd door de ledenvergadering uit een bindende voordracht door de raad van commissarissen. De betrouwbaarheid van directieleden is getoetst door Klaverblad Verzekeringen zelf en door de Nederlandsche Bank; deze staat buiten twijfel. Directieleden beschikken over de kennis en vaardigheden en het professionele gedrag die volgens regelgeving en maatschappelijke opvattingen noodzakelijk zijn om als bestuurder van een verzekeringsmaatschappij te kunnen functioneren. In Wet Bestuur en Toezicht is onder meer een bepaling opgenomen omtrent de evenwichtige verdeling van zetels in het bestuur tussen mannen en vrouwen. Wij vinden dit een belangrijke regel maar gezien de proportionaliteit is de uitvoering hiervan lastig. De bepaling in de wet wordt meegewogen op het moment dat benoeming van een directielid aan de orde is.

Om de juiste samenstelling van de directie en de geschiktheid van directeuren te waarborgen hanteren de raad van commissarissen en de directie bij een vacature een vastgelegde procedure, een geschiktheidsmatrix en een profielschets.

De raad van commissarissen

De raad van commissarissen bestaat uit de volgende personen:

- H.J.E.J. van Lent *voorzitter*
- mr. J.W.E. van der Klaauw
- ir. E. Velzel (tot 16 januari 2017)
- drs. H.J.J. Schoon

De raad van commissarissen houdt toezicht op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken binnen Klaverblad Verzekeringen. Hij staat de directie met raad terzijde.

De taken en verantwoordelijkheden van de raad zijn vastgelegd in het Reglement raad van commissarissen dat op de website van Klaverblad Verzekeringen is gepubliceerd.

De raad van commissarissen streeft naar een omvang van vier leden. Commissarissen worden voor een periode van vier jaar benoemd door de ledenvergadering uit een voordracht van de raad. Vooraf wordt de geschiktheid van de commissarissen getoetst door Klaverblad Verzekeringen zelf en de Nederlandsche Bank.

Om de juiste samenstelling van de raad en de geschiktheid van commissarissen te waarborgen hanteert de raad bij een vacature een vastgelegde procedure, een geschiktheidsmatrix, een profielschets en een introductieprogramma voor nieuwe commissarissen. In geval van een

voorgenomen (her)benoeming beoordeelt de Nederlandsche Bank de geschiktheid van commissarissen. Er is geen evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. De evenwichtige verdeling wordt meegewogen bij het invullen van een vacature.

De raad van commissarissen evalueert jaarlijks zijn functioneren. Eenmaal in de drie jaar doet de raad dit met externe begeleiding. De raad evalueert daarnaast jaarlijks het functioneren van de directie.

Auditcommissie

De raad van commissarissen heeft een auditcommissie ingesteld. De commissie bestaat uit ten minste twee leden, waaronder een voorzitter. Alle leden van de commissie moeten lid zijn van de raad van commissarissen. De commissie bereidt eventuele besluitvorming van de raad voor en adviseert op het gebied van financiële verslaggeving, de aanbevelingen van de sleutelfuncties, te weten actuariel, compliance, interne audit en risicomanagement en de relatie met de externe accountant.

De sleutelfuncties

De sleutelfuncties zijn benoemd door de directie. Hun taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en middelen staan beschreven in een charter, dat voor elke sleutelfunctie is opgesteld. Voor benoemingen, alsmede wijzigingen in de charters is instemming van de raad van commissarissen vereist.

Alle sleutelfuncties rapporteren op kwartaalbasis aan de directie en de raad van commissarissen. De actuariële functie rapporteert jaarlijks over de technische voorzieningen en de SCR-berekeningen, en voert ook een toets uit op de berekeningen van de ORSA. De interne audit functie rapporteert tevens over de door haar uitgevoerde audits. De sleutelfunctionarissen hebben een escalatielijn naar de raad van commissarissen.

Indien een sleutelfunctie dit nodig vindt, kan een sleutelfunctie of een medewerker van een sleutelfunctie buiten de reguliere rapportages de directie en/of de raad van commissarissen informeren over geconstateerde bijzonderheden. Als een sleutelfunctie oordeelt dat er sprake is van een ernstig incident, dan is zij bevoegd om dit rechtstreeks aan de interne toezichthouder en/of een externe toezichthouder, zoals DNB, AFM of ACM, te melden. Zo nodig informeert zij vooraf de directie en, indien van toepassing, de raad van commissarissen over het incident en de melding hiervan.

B.1.4 Beloningsbeleid

Inleiding

Het beloningsbeleid van Klaverblad Verzekeringen is erop gericht door middel van een adequate beloning voldoende medewerkers met de juiste kwaliteiten aan te kunnen trekken en te behouden. Bij het vaststellen daarvan wordt ook gekeken naar de beloningen die bij vergelijkbare functies door vergelijkbare organisaties worden gehanteerd. Zo wordt een marktconforme beloning bereikt. Klaverblad Verzekeringen baseert haar beloningsbeleid op wet- en regelgeving, in het bijzonder de CAO, de Wet financieel toezicht en de daarbij behorende besluiten en door DNB uitgevaardigde regelingen. Het uitgangspunt van het geldende beloningsbeleid is de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft 2011 (Rbb 2011) geweest. De vervanging hiervan door de Rbb 2014 heeft niet geleid tot aanpassing van het beloningsbeleid van Klaverblad Verzekeringen.

De vaststelling, uitvoering en monitoring van het beloningsbeleid is een taak van de directie. Bij de opstelling en aanpassing van het beloningsbeleid zijn de afdelingen Personeelszaken en Interne audit en de groepen Juridische zaken en compliance en Risicomanagement betrokken.

Gematigd beloningsbeleid

Klaverblad Verzekeringen streeft naar een gematigd beloningsbeleid, zowel wat betreft de verhouding tot andere organisaties als wat betreft de verhoudingen binnen de organisatie. Een gematigd beloningsbeleid past bij de doelstellingen en bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen: het bieden van standaard verzekeringsproducten voor standaard situaties en een gerichtheid op de lange termijn. Zorgvuldigheid is daarbij belangrijker dan het in hoog tempo doorvoeren van vernieuwingen van producten, organisatievormen of werkwijze en de beschikbaarheid van goed samenwerkende medewerkers van goede kwaliteit is daarbij belangrijker dan de (dominante) aanwezigheid van absolute topkrachten. Klaverblad wil geen medewerkers aantrekken voor wie beloning het enige belangrijke motief lijkt te zijn. Een gematigd beloningsbeleid brengt met zich mee dat beloningen bij Klaverblad Verzekeringen niet wezenlijk anders zijn dan bij vergelijkbare andere organisaties.

Beloning medewerkers

Alle medewerkers kennen een vaste beloning van twaalf maal een maandelijks salaris, vakantiegeld, een voorjaarsuitkering ('dertiende maand') en een eindejaarsuitkering ('veertiende maand'). Voor deze beloning gelden vaste salarisschalen. Uitsluitend door bovengemiddeld presteren over een langere periode kan een medewerker deze beloning in positieve zin beïnvloeden.

In het verslagjaar 2016 is in het kader van ontslaguitkeringen en demotievergoedingen een bedrag van € 1.002.000 ten laste van het resultaat gebracht. Bij Klaverblad Verzekeringen zijn er geen personen werkzaam, die een totale jaarlijkse beloning van € 1 miljoen of meer ontvangen.

Beloning directie

Voor directieleden geldt geen vaste salarisschaal. De hoogte van hun salaris wordt vastgesteld door de raad van commissarissen. De raad treedt in zijn geheel op als remuneratiecommissie. Voor het overige is de beloning van directieleden op dezelfde manier samengesteld als die van de medewerkers. Ook voor hen geldt dus uitsluitend een vaste beloning.

De samenstelling is als volgt:	<u>2016</u>
Periodiek betaalde beloningen	614
Winstdeling en bonusbetalingen	-
Beloningen betaalbaar op termijn	<u>35</u>
	649

Het maandsalaris bedroeg per 31 december 2016 voor de (voormalige) voorzitter van de directie € 21.500 (2015: € 21.500) en voor elk van de overige directieleden € 17.917 (2015: € 17.917). In verband met de beëindiging van het dienstverband met de voorzitter kwam een bedrag van € 458.000 ten laste van Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. Dit bedrag is verantwoord onder de andere lasten. De restschuld van de aan de directie verstrekte hypothecaire leningen bedroeg ultimo 2016 € 183.613 (2015: € 283.613). De gemiddelde rentevoet bedroeg 3,5%.

Beloning commissarissen

Commissarissen ontvangen een vergoeding die wordt vastgesteld op een wijze die in overeenstemming is met de relevante principes van het beloningsbeleid. Bij de vergoeding die aan commissarissen wordt uitgekeerd speelt het al dan niet bereiken van concrete doelen of resultaten geen enkele rol.

De beloning bedroeg per 31 december 2016 op jaarbasis voor de voorzitter € 30.000 (2015: € 30.000) en voor de leden van de raad van commissarissen € 25.000 (2015: € 25.000). De onkostenvergoeding bedroeg in 2016 voor elk lid van de raad van commissarissen € 1.000 (2015: € 1.000).

Betalingen bij in- en uitdiensttreding

Slechts in zeer uitzonderlijke situaties zal Klaverblad Verzekeringen aan nieuwe medewerkers een betaling doen buiten het kader van de regelingen op het gebied van beloning die voor alle medewerkers gelden. Die betaling zal dan uitsluitend het eerste jaar van het dienstverband betreffen en niet substantieel zijn in relatie tot de vaste beloning. Een ontslagvergoeding bij vertrek van een medewerker is gebaseerd op het geldende Nederlands recht. Klaverblad Verzekeringen kent geen vooraf overeengekomen minimale, vaste of gemaximeerde ontslagvergoedingen, ook niet voor directieleden.

Beloning en risico's

Klaverblad Verzekeringen acht het uitgesloten dat de directieleden en medewerkers door haar beloningsbeleid worden aangezet tot het nemen van risico's van materiële betekenis.

B.2 Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten

B.2.1 Permanente educatie directeuren en commissarissen

Directieleden en commissarissen van Klaverblad Verzekeringen volgen een permanent educatieprogramma. In de procedure Permanente educatie directeuren en de procedure Permanente educatie commissarissen is de educatie nader vormgegeven.

De directie en de raad van commissarissen stellen zelf de inhoud en het programma van de permanente educatie vast. De voorzitter van de raad van commissarissen ziet toe op de permanente educatie. De educatie heeft betrekking op relevante ontwikkelingen binnen Klaverblad Verzekeringen, de financiële sector in het algemeen en de verzekeringssector in het bijzonder, op corporate governance in het algemeen en die van de financiële sector in het bijzonder, op de zorgplicht tegenover de klant, integriteit, risicomanagement, financiële verslaggeving, beloningsbeleid en audit.

De educatie bestaat onder meer uit door professionele opleidingsinstituten verzorgde trainingen en/of opleidingen. Daartoe wordt aangesloten bij het Programma deskundigheidsbevordering dat Nyenrode Business Universiteit in samenwerking met het Verbond van Verzekeraars aanbiedt.

De directievoorzitter rapporteert jaarlijks aan de raad van commissarissen over het te volgen en gevolgde educatieprogramma van de directieleden. De raad van commissarissen evalueert jaarlijks zijn eigen educatie.

Afleggen van verantwoording

In het jaarverslag legt de directie jaarlijks verantwoording af over het door haar gevoerde beleid, de financiële resultaten en de governance van Klaverblad Verzekeringen.

B.2.2 Integere en beheerste bedrijfsvoering

Algemeen

Klaverblad Verzekeringen hecht veel waarde aan een aantoonbaar integere en beheerste bedrijfsvoering. Het maken van plannen, voorkomen van 'verkeerde prikkels', verkopen van

'eerlijke' producten, het afleggen van verantwoording en toezicht ziet zij hierbij als vanzelfsprekende elementen.

Bedrijfscultuur

Een gezonde en integere bedrijfscultuur is een belangrijke voorwaarde voor een goede bedrijfsvoering. De bedrijfscultuur van Klaverblad Verzekeringen kenmerkt zich door een 'no-nonsense'-mentaliteit. Iedere medewerker heeft een belangrijke rol in de bedrijfsvoering en draagt daarmee bij aan de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen. Medewerkers voelen zich sterk met Klaverblad Verzekeringen verbonden en ook de onderlinge verbondenheid is groot. Er heerst een risicomijdende cultuur. Integriteit is binnen onze bedrijfscultuur erg belangrijk. Centraal staat dat we ons loyaal aan de regels houden. Leidinggevenden worden gestimuleerd om het goede voorbeeld te geven.

De directieleden hebben een moreel-ethische verklaring ondertekend. De directieleden, de leden van de raad van commissarissen en de medewerkers van Klaverblad Verzekeringen hebben een eed of een belofte conform de Regeling eed of belofte financiële sector afgelegd. Hiermee zweren of beloven zij onder andere dat zij:

- hun functie integer en zorgvuldig uitoefenen;
- een zorgvuldige afweging zullen maken tussen alle belangen die bij de onderneming betrokken zijn en dat zij in die afweging het belang van de klant centraal stellen;
- zich zullen gedragen naar de wetten, reglementen en gedragscodes die op hen van toepassing zijn.

Verkeerde prikkels

Klaverblad Verzekeringen acht het uitgesloten dat de directieleden en medewerkers door haar beloningsbeleid worden aangezet tot het nemen van risico's van materiële betekenis. Klaverblad Verzekeringen hanteert een gematigd beloningsbeleid en gaat zeer terughoudend om met variabele beloning. Er zijn geen (groepen) medewerkers met een variabele component in het beloningspakket. Hiermee voldoet het beloningsbeleid aan de Regeling Beheerst Beloningsbeleid.

Productontwikkelproces

Klaverblad Verzekeringen sluit verzekeringsovereenkomsten met particulieren en het midden- en kleinbedrijf. Zij wil 'eerlijke verzekeringen' aanbieden, dat wil zeggen verzekeringen die klanten werkelijk nodig hebben. Klaverblad Verzekeringen heeft daarom bij het ontwikkelen en onderhouden van producten zorg voor het klantbelang. Producten moeten kostenefficiënt, nuttig, veilig en begrijpelijk zijn en blijven. Om deze zorg te waarborgen hanteert Klaverblad Verzekeringen een productgoedkeurings- en productevaluatieproces. Deze processen zorgen ervoor dat een product (in ontwikkeling) op meerdere momenten aantoonbaar wordt getoetst aan interne en externe eisen. De processen voorzien in betrokkenheid van de functies marketing,

risicomanagement, juridische zaken, compliance en actuariel. De definitieve goedkeuring van een product ligt te allen tijde bij de directie.

Intern toezicht

Klaverblad Verzekeringen organiseert haar interne toezicht zodanig dat er sprake is van voldoende 'checks en balances'. Naast het toezicht door de raad van commissarissen heeft Klaverblad Verzekeringen vier sleutelfuncties die onafhankelijk van de bedrijfsvoering speciale aandacht hebben voor het waarborgen van een integere en beheerste bedrijfsvoering.

De risicomanagementfunctie heeft als taak het vormgeven en onderhouden van en toezicht houden op het risicomanagement binnen Klaverblad Verzekeringen. De actuariële functie is verantwoordelijk voor de beoordeling van de actuariële werkzaamheden en advisering aan de directie over actuariële modellen, aannames en methodieken. De compliancefunctie houdt toezicht op de naleving van voor Klaverblad Verzekeringen relevante wet- en regelgeving. De interne auditfunctie voert binnen Klaverblad Verzekeringen audits uit. Zij ziet erop toe dat de juiste beheersingsmethodes worden ingezet en dat die ook juist worden toegepast.

Om ervoor te zorgen dat binnen de functies voldoende kennis, ervaring en vaardigheden beschikbaar zijn, heeft Klaverblad Verzekeringen voor iedere functie een profielschets vastgesteld en worden de aanwezige kennis, ervaring en vaardigheden binnen iedere functie gemonitord. Een medewerker van een sleutelfunctie moet betrouwbaar zijn. Zowel Klaverblad Verzekeringen zelf als de Nederlandsche Bank zijn bij de betrouwbaarheidstoetsing betrokken.

Extern toezicht

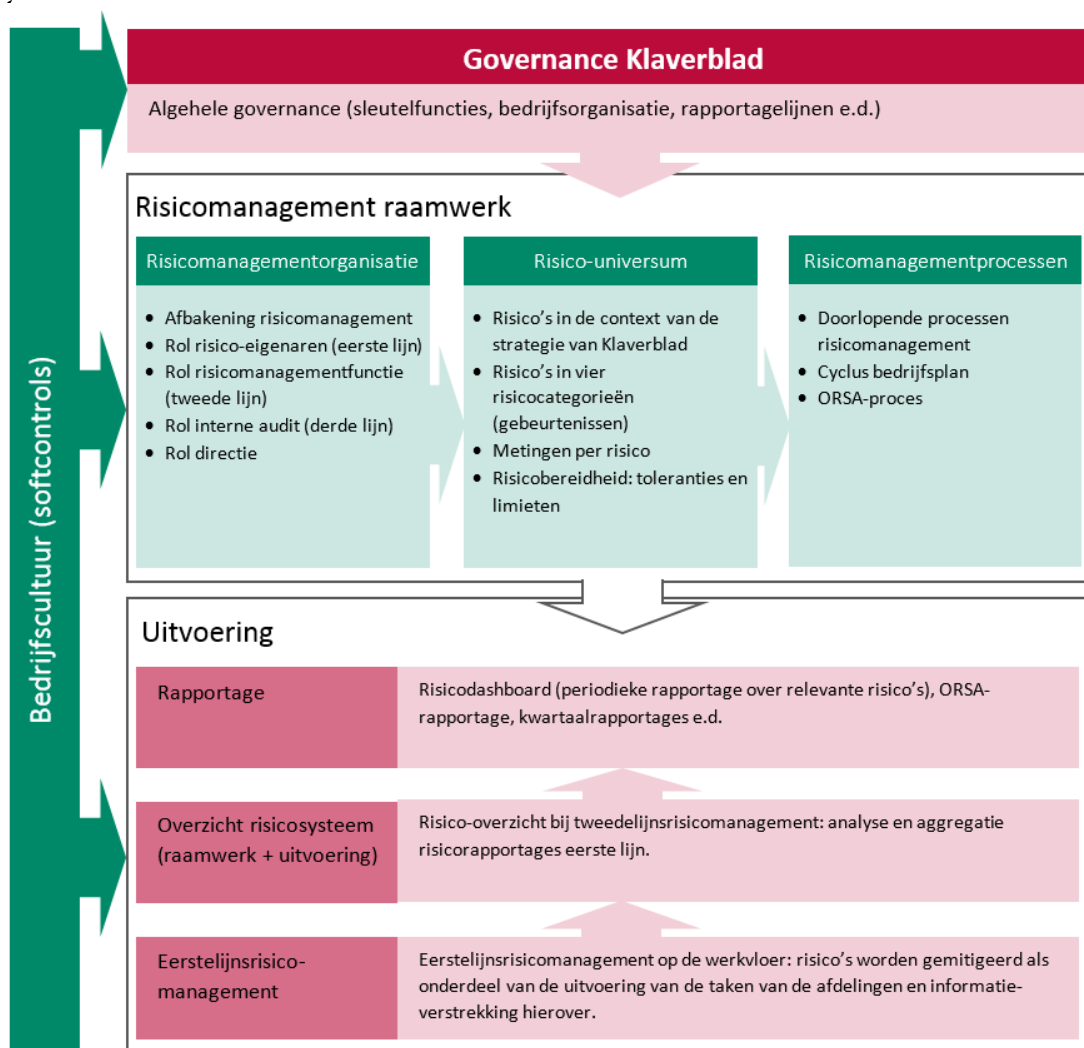
De Nederlandsche Bank is belast met het zogenoemde prudentieel toezicht. Haar toezicht betreft de solvabiliteit en de liquiditeit en een beheerste en integere bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen. De Autoriteit Financiële Markten is belast met het toezicht op het gedrag van en de informatieverstrekking op de financiële markten. Haar toezicht op Klaverblad Verzekeringen betreft met name de informatieverstrekking aan verzekeringnemers, het zaken doen met deskundige en betrouwbare assurantieadviseurs en het handelen in effecten.

De externe accountant controleert in hoeverre de jaarrekeningen een getrouw beeld geven van de financiële resultaten en van de grootte en de samenstelling van het vermogen. Voor zijn werkzaamheden steunt de accountant op de werkzaamheden die door de Actuariële en de Interne auditfunctie zijn verricht.

In het Reglement raad van commissarissen is vastgelegd dat de directie de benoeming van de externe accountant voorlegt aan de raad, die ook bij het selectieproces wordt betrokken.

B.3 Risicomanagementsysteem inclusief de ORSA

Het risicomanagementsysteem ligt aan de basis voor het risico gebaseerde handelen van Klaverblad Verzekeringen. Het systeem geldt voor alle entiteiten van Klaverblad Verzekeringen. Hieronder staat een schematische weergave van de inrichting van ons risicomanagementsysteem.

Figuur 1 Risicomanagementsysteem Klaverblad Verzekeringen

Het risicomanagementsysteem van Klaverblad Verzekeringen bestaat uit vier componenten.

1. Bedrijfscultuur: De heersende bedrijfscultuur is een belangrijk onderdeel van het risicomanagement. Integriteit is belangrijk. Leidinggevenden worden gestimuleerd om het goede voorbeeld te geven. Medewerkers voelen zich sterk met Klaverblad Verzekeringen verbonden en ook de onderlinge verbondenheid is groot. Er heerst een risicomijdende

cultuur. Risico-zoekend gedrag wordt zeker niet gestimuleerd. Klaverblad Verzekeringen kent bijvoorbeeld geen variabele beloning. Centraal staat dat we ons loyaal aan de regels houden. Het zijn vooral dit soort 'soft-controls' waarmee we onze bedrijfscultuur beïnvloeden. De bedrijfscultuur heeft grote invloed op de drie andere componenten van het risicomanagement.

2. Governance: Dit is de algehele governance zoals die bij Klaverblad Verzekeringen is ingericht. Dit heeft betrekking op de inrichting van de hiërarchie (rollen directie, raad van commissarissen, sectorhoofden, afdelingshoofden), op de inrichting van de sleutelfuncties en op de rapportages over de uitvoering van de werkzaamheden. Informatie over de risico's die relevant zijn voor de uitvoering en over de beheersmaatregelen daarvoor maken hier onderdeel van uit. De governance bij Klaverblad Verzekeringen is beschreven in het document 'Governance Klaverblad Verzekeringen'.
3. Risicomanagement raamwerk: De derde component is het risicomanagement raamwerk van Klaverblad Verzekeringen. Dit raamwerk bevat de opzet van het risicomanagement bij Klaverblad Verzekeringen en is speciaal voor Klaverblad Verzekeringen op maat gemaakt. Het risicoraamwerk bestaat uit drie onderdelen.
 - a. De risicomanagementorganisatie: Dit is een beschrijving van de taken en verantwoordelijkheden voor risico-eigenaren, risicomanagementfunctie, interne audit en directie.
 - b. Het risico-universum: Dit is een overzicht van de risico's die voor Klaverblad Verzekeringen relevant zijn. Deze risico's zijn gecategoriseerd in vier categorieën gebeurtenissen. Bij elk risico is aangegeven welke metingen we doen om het risico te monitoren. Het risico-universum bevat ook de risicobereidheid: een beschrijving van de uitgangspunten en een overzicht van de risicotoleranties en -limieten.
 - c. De risicomanagementprocessen: Dit onderdeel bestaat uit de richtlijnen die nodig zijn om het risicomanagementsysteem effectief te laten functioneren. De twee belangrijkste processen zijn het doorlopende risicomanagementproces dat leidt tot invulling van het risicodashboard en het ORSA-proces dat leidt tot een ORSA-rapportage.
4. Uitvoering: De uitvoering betreft de werking van het risicoraamwerk in de organisatie en wordt in meer detail uitgewerkt in operationele richtlijnen en procedures. Uitvoering heeft de volgende onderdelen.
 - a. Eerstelijnsrisicomanagement op de werkvloer. De werkzaamheden die door afdelingen op de werkvloer worden gedaan, gebeuren binnen kaders die door de directie en de sectorhoofden zijn gesteld. De risico's dat deze kaders worden overschreden, worden primair door deze afdelingen zelf beheerst en zo nodig gemitigeerd. Hierover informeren afdelingshoofden hun sectorhoofd en sectorhoofden informeren de risicomanagementfunctie.
 - b. Risico-overzicht door tweedelijnsrisicomanagement. De risicomanagementfunctie zorgt voor een totaaloverzicht van de risico's uit het risico-universum door de informatie van

de afdelingen en sectoren te analyseren en samen te voegen. Daarbij let zij ook op correlatie en diversificatie van risico's. Zo nodig adviseert zij de directie over maatregelen om risico's te mitigeren. De risicomanagementfunctie zorgt er ook voor dat het risico-universum actueel blijft en de risicomanagementorganisatie en -richtlijnen periodiek worden geëvalueerd en zo nodig geüpdatet.

- c. Rapportage. Via het risicodashboard wordt de directie periodiek geïnformeerd over de risico's die voor Klaverblad Verzekeringen relevant zijn. Met het ORSA-proces en de daaruit voortvloeiende ORSA-rapportage houdt de directie zich bezig met de kwalitatieve en kwantitatieve resultaten van de prospectieve beoordeling van risico's in relatie tot de kapitaalpositie van Klaverblad Verzekeringen. Daarnaast maakt de risicomanagementfunctie elk kwartaal een rapportage voor directie en raad van commissarissen.

B.3.1 Risico-universum Klaverblad Verzekeringen

Doelen bij Klaverblad Verzekeringen en risicomanagement

De missie en de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen zijn beschreven in het document 'Missie, kerndoelstelling en strategie Klaverblad Verzekeringen'. De volgende kernpunten komen hierin naar voren.

Het primaire doel van Klaverblad Verzekeringen is verzekeren: risico's overnemen die klanten zelf niet kunnen of willen dragen. Klaverblad Verzekeringen wil verzekeringen aanbieden die gericht zijn op het beschermen van reële belangen van verzekeringsconsumenten. Daarbij vindt Klaverblad het belangrijk om verzekeringstechnisch verantwoord te handelen. Klaverblad richt zich op gewoon goede verzekeringen voor brede doelgroepen (particulieren en het midden- en kleinbedrijf).

Klaverblad Verzekeringen vindt het van het grootste belang om haar financiële verplichtingen na te komen. Iedere klant moet krijgen waar hij recht op heeft. Niet meer maar ook niet minder. Daarbij wil Klaverblad Verzekeringen een goede dienstverlening realiseren. De waardestrategie³ die Klaverblad Verzekeringen heeft gekozen is 'operational excellence'. Het uitgangspunt is dat wij een goede service bieden en daarvoor strakke termijnen hanteren.

Klaverblad Verzekeringen wil dit alles realiseren vanuit een zelfstandige positie zodat wij onafhankelijk kunnen opereren, met een eigen koers, consistent en gericht op de lange termijn. Voorwaarde daarvoor is dat Klaverblad Verzekeringen financieel gezond blijft. Dat betekent

³ Theorie waardestrategieën van Tracey en Wiersema

jaarlijks een redelijk (technisch) resultaat behaald moet worden en dat op langere termijn groei noodzakelijk is.

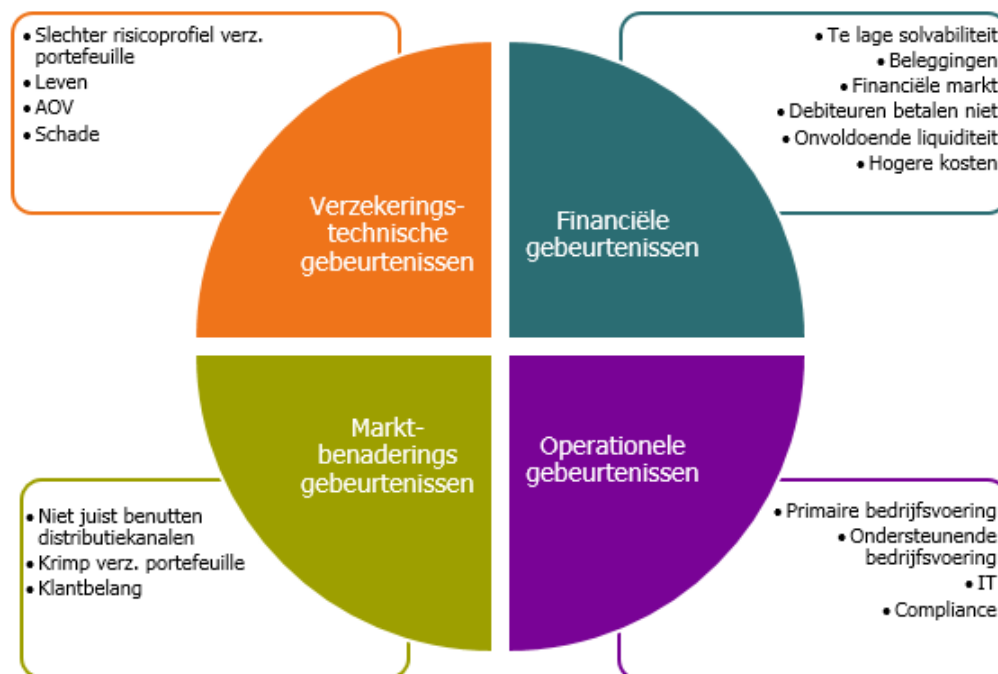
Het risicomanagement (beheersing van risico's) moet ertoe bijdragen dat Klaverblad Verzekeringen deze kerndoelen haalt. Ten behoeve van het risicomanagement heeft Klaverblad Verzekeringen haar kerndoelen vertaald in vier doelstellingen. Deze doelstellingen zijn voorwaarden om de kerndoelen te kunnen behalen. De vier doelstellingen staan in volgorde van belang⁴.

1. Financieel gezond blijven. Financieel moeten we gezond zijn en gezond blijven, anders kunnen we niet zelfstandig blijven en onze financiële verplichtingen nakomen.
2. Efficiënte, effectieve en beheerste bedrijfsvoering. Onze bedrijfsvoering moet goed zijn en goed blijven als we aan onze klanten een goede dienstverlening willen bieden.
3. Handhaven van de goede reputatie van Klaverblad. Onze reputatie moet goed blijven en passen bij onze manier van werken, anders willen anderen niet met ons samenwerken.
4. Realiseren van commerciële ambities. We moeten commercieel goed presteren om winst te maken en te kunnen groeien.

Categorieën gebeurtenissen

De indeling van risico's is gebaseerd op de verschillende categorieën gebeurtenissen waarop deze risico's betrekking hebben. We onderscheiden vier categorieën gebeurtenissen en daarmee ook vier categorieën risico's. Voor de indeling van risico's gaan we uit van de gebeurtenissen en niet van de oorzaken en de gevolgen daarvan.

⁴ De volgorde is van belang voor het geval doelstellingen met elkaar strijden en heeft geen betekenis voor onze risicobereidheid.

Figuur 2 Categorieën gebeurtenissen

Klaverblad Verzekeringen kent de volgende categorieën risico's.

1. Verzekeringstechnische risico's: risico's die samenhangen met gebeurtenissen van verzekeringstechnische aard en daarmee op onze verzekeringsverplichtingen. Denk aan een ongewenste samenstelling van de verzekeringsportefeuille of het optreden van calamiteiten die een grote schadelast tot gevolg hebben.
2. Financiële risico's: dit zijn risico's die samenhangen met financiële gebeurtenissen, zoals veranderingen van aandelen- en obligatiekoersen en (markt)rentes.
3. Marktbenaderingsrisico's: risico's op gebeurtenissen die betrekking hebben op marketing en distributie in de verzekeringsmarkt zoals het teruglopen van het belang van het intermediair en de opkomst van alternatieve producten voor verzekeringsproducten.
4. Operationele gebeurtenissen: risico's die samenhangen met de uitvoering van processen binnen Klaverblad Verzekeringen, zoals verlies door inadequate of falende interne processen zoals verzekeringstechnische, financiële en IT-processen, een tekort aan (gekwificeerd) personeel en het niet voldoen aan wet- en regelgeving.

Bij de indeling in categorieën is rekening gehouden met onze eisen op het gebied van beheersing, eenvoud/overzicht, toepasbaarheid, volledigheid en het standaardmodel SCR⁵ uit Solvency II.

⁵ Solvency Capital Requirement

Metten van risico's

De risico's die voor Klaverblad Verzekeringen relevant zijn vormen het risico-universum. Deze risico's zijn gecategoriseerd naar de vier categorieën gebeurtenissen. Om risico's te monitoren voert Klaverblad Verzekeringen metingen uit. De metingen worden uitgevoerd op verschillende processen, zoals bijvoorbeeld risicokapitaal, aantallen (aanvragen, incidenten, fouten), verhoudingen (meestal uitgedrukt in percentages) et cetera.

Klaverblad Verzekeringen voert een 'totaalmeting' uit van alle financiële risico's: de solvabiliteitspositie. Deze wordt afgezet tegen de Eigen Berekening Benodigd Kapitaal (hierna "EBBK") en de SCR. De EBBK is een interne norm voor de solvabiliteitspositie. In deze meting worden alle financiële gebeurtenissen meegenomen. De metingen worden uitgevoerd per entiteit.

Risicobereidheid

Klaverblad Verzekeringen heeft haar risicobereidheid uitgewerkt in het Beleid Risico's welke onderdeel is van het risicodashboard. Voor elke gebeurteniscategorie is beschreven welke risicobereidheid er wordt gehanteerd. De risicobereidheid is gekoppeld aan de doelstellingen die Klaverblad Verzekeringen ten behoeve van het risicomanagement heeft vastgesteld.

Binnen elke gebeurteniscategorie zijn per risico-meting grenswaarden bepaald. Zo'n grenswaarde is een punt (een vaste waarde) op de schaal die wordt gebruikt om het risico te meten. Door deze grenswaarden ontstaan er per meting een aantal zones op de schaal. Deze zones krijgen een kleur afhankelijk van de risicobereidheid bij het risico. Er zijn drie kleuren:

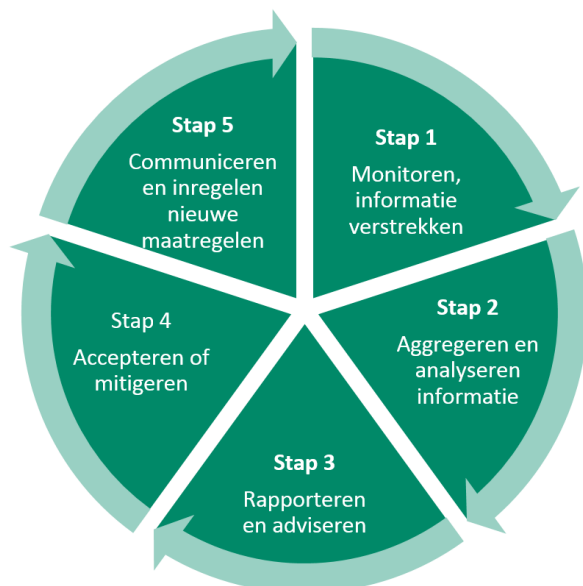
1. Groene zone. Geen bijzonderheden. 'Business as usual'.
2. Gele zone. Verhoogde aandacht van de directie. De directie laat zich informeren over de wenselijkheid en mogelijkheden om terug te keren naar de groene zone. Indien wenselijk onderneemt zij hiertoe actie. Deze zone wordt ook wel de tolerantie genoemd.
3. Rode zone. Actie door de directie. De directie onderneemt actie om zo spoedig mogelijk terug te keren naar een situatie binnen de risicobereidheid.

Een meting vormt een punt in één van de drie zones, en afhankelijk van de zone wordt al dan niet actie ondernomen.

B.3.2 Risicomanagementprocessen

Risicomanagementproces doorlopende risicobeheersing

In onderstaande figuur is het proces van de doorlopende risicobeheersing van Klaverblad Verzekeringen weergegeven.

Figuur 3 Risicomanagementproces doorlopende risicobeheersing

De doorlopende risicobeheersing gebeurt door de risico-eigenaren (eerstelijns management). De risicomanagementfunctie (tweedelijns) is verantwoordelijk voor de monitoring van de beheersing van de belangrijkste risico's die van invloed zijn op de realisatie van de strategische doelen van Klaverblad Verzekeringen. Zij draagt daarmee bij aan het realiseren van de kerndoelstellingen van Klaverblad Verzekeringen.

Strategisch risicomanagement

Strategisch risicomanagement is het domein van de directie en de raad van commissarissen van Klaverblad Verzekeringen en maakt onderdeel uit van de jaarlijkse planningscyclus. De risicomanagementfunctie is verantwoordelijk voor een goede uitvoering van het proces.

Figuur 4 Planningscyclus strategisch risicomanagement

De planningscyclus kent vier fases. De uitkomst is een nieuw bedrijfsplan met een planningsperiode van vijf jaar. Hierin wordt rekening gehouden met de uitkomsten van de ORSA-rapportage en de risicorapportages van het voorgaande jaar.

Met de uitvoering van deze cyclus stelt de directie jaarlijks de risicobereidheid vast. De directie bespreekt deze met de raad van commissarissen. Eventuele besluiten die strekken tot wijziging van de risicobereidheid worden ook met de raad besproken. De raad ziet er op strategisch niveau op toe dat bedrijfsactiviteiten, kapitaalallocatie en liquiditeitsbeslag in algemene zin in overeenstemming zijn met de risicobereidheid.

De raad van commissarissen, de directie, de risicomanagementfunctie en de risico-eigenaren (eerstelijns management) hebben elk een eigen rol bij de planningscyclus en dus bij de strategievorming.

B.3.3 Risicomanagementfunctie

Risicomanagement moet ertoe bijdragen dat Klaverblad Verzekeringen haar kerndoelen haalt. Risicomanagement is onderverdeeld in strategisch risicomanagement en doorlopende risicobeheersing.

Strategisch risicomanagement is het domein van de directie en de raad van commissarissen van Klaverblad Verzekeringen en maakt onderdeel uit van de jaarlijkse planningscyclus. Het proces is beschreven in het beleid Inrichting risicomanagement. De risicomanagementfunctie is verantwoordelijk voor een goede uitvoering van het proces. Met de uitvoering van deze cyclus stelt de directie jaarlijks de risicobereidheid vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de uitkomsten van de ORSA-rapportage en de risicorapportages van het voorgaande jaar. De directie bespreekt de risicobereidheid met de raad van commissarissen. Eventuele besluiten die strekken tot wijziging van de risicobereidheid worden ook met de raad besproken. De raad ziet er op strategisch niveau op toe dat bedrijfsactiviteiten, kapitaalallocatie en liquiditeitsbeslag in algemene zin in overeenstemming zijn met de risicobereidheid.

Doorlopende risicobeheersing gebeurt primair door de risico-eigenaren. De risicomanagementfunctie is verantwoordelijk voor de monitoring van de beheersing van de belangrijkste risico's.

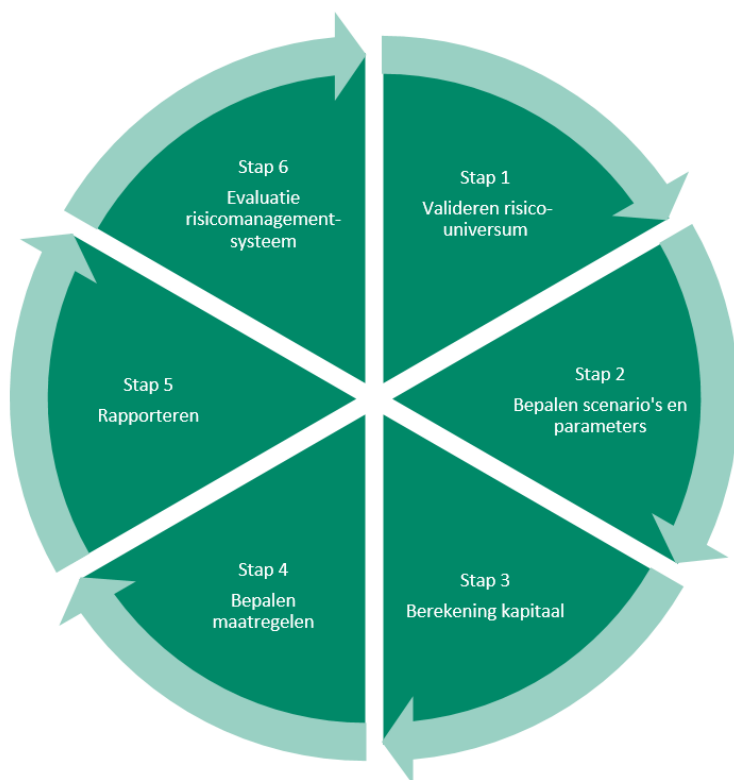
De risicomanagementfunctie coördineert de jaarlijkse planningscyclus waar het strategisch risicomanagement en de ORSA deel van uitmaken en ondersteunt de organisatie bij het effectief uitvoeren van de doorlopende risicobeheersing.

De risicomanagementfunctie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen. Iedere maand rapporteert zij aan de directie via een risicodashboard over de belangrijkste risico's en eventuele mitigerende maatregelen. Ook rapporteert zij aan de directie over onderzoeksbevindingen en incidentele situaties waarin een (dreigende) overschrijding van de risicobereidheid speelt of heeft gespeeld.

De opzet en uitvoering van de risicomanagementfunctie kan onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de risicomanagementfunctie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken van de risicomanagementfunctie te voorkomen.

B.3.4 ORSA-proces

Hieronder is het ORSA-proces weergegeven.

Figuur 5 ORSA-proces

Klaverblad Verzekeringen voert jaarlijks een eigen beoordeling van risico's en kapitaalbehoefte (ORSA) uit. Wij gebruiken de ORSA om voor de groep als geheel en voor elke verzekeringsentiteit:

1. inzicht te verkrijgen in de oorzaken en gevolgen van gebeurtenissen (risico's) nu en in de toekomst;
2. risico-gebaseerd de huidige en toekomstige kapitaalbehoefte te bepalen;
3. de aanwezige risico's en het aanwezige kapitaal te monitoren; en
4. het bedrijfsplan op te stellen.

De uitvoering van de ORSA vindt plaats tussen het opstellen van twee bedrijfsplannen in. Het actuele bedrijfsplan vormt hierbij input voor de ORSA. De uitgevoerde ORSA vormt weer input voor het volgende bedrijfsplan. Het ORSA-proces wordt onafhankelijk getoetst door de interne auditfunctie (Intern accountant).

Tussentijds ORSA-proces

Naast de jaarlijkse ORSA, kan Klaverblad Verzekeringen een tussentijdse ORSA uitvoeren. Dit doen wij als er gedurende het jaar relevante ontwikkelingen plaatsvinden binnen of buiten Klaverblad. Om dergelijke ontwikkelingen te herkennen, hanteren we zogenoemde ORSA-triggers. Het is de verantwoordelijkheid van de directie en/of de risicomanagementfunctie om het optreden van ORSA-triggers te herkennen. De directie besluit of een ORSA-trigger leidt tot een tussentijdse ORSA. Dit hoeft niet. Als er sprake is van een ingrijpende wijziging van een bepaalde factor (ORSA-trigger of iets anders) kan in de praktijk blijken dat het niet verstandig is om een ORSA uit te voeren volgens het ORSA-proces. De belangrijkste reden hiervoor zal meestal (doorloop)tijd zijn. De directie kan dan ook specifieke 'onderzoeksvragen' stellen om de effecten van die ingrijpende wijziging vast te stellen. Als de directie besluit tot een tussentijdse ORSA, dan besluit zij ook over de reikwijdte hiervan. De tussentijdse ORSA kan zich beperken tot een of meer bepaalde scenario's. We spreken dan van een partiële ORSA. Een tussentijdse ORSA volgt zoveel mogelijk hetzelfde proces als een periodieke ORSA.

B.3.5 Andere processen

Er vinden binnen Klaverblad Verzekeringen andere processen plaats waarbij de Risicomanagementfunctie is betrokken, bijvoorbeeld het productgoedkeuringsproces of vaststelling van het beloningsbeleid. Deze processen vinden niet plaats op initiatief van de risicomanagementfunctie. De rol van de risicomanagementfunctie wordt daarom niet hier maar in de betreffende beleidsdocumenten beschreven.

B.4 Interne controlesysteem

B.4.1 Beschrijving van het interne controlesysteem

Klaverblad Verzekeringen heeft een interne controlesysteem om een gezonde en prudente bedrijfsvoering te waarborgen. Klaverblad Verzekeringen hanteert het 'Three lines of defence'-model. Uitgangspunt van dit model is dat een goede beheersing van activiteiten, en de risico's die daarbij kunnen optreden, in eerste instantie een verantwoordelijkheid is van het management op verschillende niveaus van de organisatie. In tweede instantie is de risicomanagement functie verantwoordelijk voor een goede inrichting en monitoring van het risicomanagementsysteem, de compliancefunctie voor de monitoring van de naleving van wet- en regelgeving en de actuariële functie voor beoordeling van de actuariële werkzaamheden en advisering aan de directie over actuariële modellen, aannames en methodieken. In derde instantie is de interne auditfunctie verantwoordelijk voor de toetsing van de opzet, het bestaan en de werking van het gehele beheersingssysteem.

De drie tweedelijns functies en de derdelijns functie worden de sleutelfuncties genoemd. Een sleutelfunctie kan uitgevoerd worden door een of meer medewerkers. De directie bepaalt welke medewerkers tot een sleutelfunctie behoren. Elke sleutelfunctie heeft één sleutelfunctiehouder. Hij is primair verantwoordelijk voor het functioneren van de sleutelfunctie en het aanspreekpunt voor externe instanties.

B.4.2 Compliancefunctie

De compliancefunctie heeft als doel het bevorderen en bewaken van een integere en beheerste bedrijfsvoering en van een goede reputatie van Klaverblad Verzekeringen. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de compliancefunctie liggen vast in het Beleid Compliance. Het gaat onder andere om de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- het signaleren en documenteren van wijzigingen in externe wet- en regelgeving;
- het bewaken van de implementatie hiervan en het hierbij zo nodig geven van adviezen;
- het toetsen van de naleving van externe wet- en regelgeving en de juiste vertaling daarvan naar interne regels;
- het toetsen van de naleving van interne regels;
- het binnen Klaverblad Verzekeringen creëren van bewustwording ten aanzien van het bestaan van regels en het belang van de naleving ervan.

De compliancefunctie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen over de uitvoering van haar werkzaamheden. Ook rapporteert zij aan de directie over onderzoeksbevindingen en incidentele situaties waarin (dreigende) niet-naleving van regels speelt of heeft gespeeld.

De opzet en uitvoering van de compliancefunctie kan onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de compliancefunctie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken van de compliancefunctie te voorkomen.

Integriteitsbeleid

Klaverblad Verzekeringen streeft ernaar integer te handelen en verstaat onder 'integriteit' dat Klaverblad Verzekeringen betrouwbaar, eerlijk en transparant is, belangenverstremming voorkomt, haar klanten zorgvuldig behandelt en haar medewerkers en relaties met respect behandelt. Klaverblad Verzekeringen heeft haar belangrijkste gedragsregels vastgelegd in een Integriteitsbeleid. Dit beleid is verder uitgewerkt in bedrijfsdocumentatie zoals de Procedure Ontvangen van geschenken, de Procedure Betrouwbaarheidstoetsing en het Directiereglement.

Compliance en klokkenluiderregeling

Om naleving van regels zoveel mogelijk te waarborgen, hanteert Klaverblad Verzekeringen een compliancestructuur die zij heeft vastgelegd in een door de directie goedgekeurd compliancebeleid. Dit beleid maakt voor interne- en externe partijen duidelijk hoe binnen Klaverblad Verzekeringen moet worden omgegaan met regels.

De directie is eindverantwoordelijk voor het compliant zijn van Klaverblad Verzekeringen met de voor haar geldende regels. Voor een bedrijfsvoering die voldoet aan alle regels is echter ook de actieve en loyale medewerking van alle lagen van de organisatie nodig. In eerste instantie ziet het eerstelijns management erop toe dat medewerkers de regels naleven. De compliancefunctie bevordert en controleert dit en rapporteert hierover aan de directie.

Een medewerker die vaststelt dat in strijd met interne of externe regels wordt gehandeld, kan daarover een klacht indienen bij het interne klachtenloket conform de Procedure Interne klachten. Dit optreden kan nooit aanleiding geven tot enige aantasting van zijn (rechts)positie binnen Klaverblad Verzekeringen, ook niet tot een vermindering van zijn vooruitzichten. De directie ziet erop toe dat van een dergelijke aantasting geen sprake is.

B.5 Interne auditfunctie

De directie heeft binnen Klaverblad Verzekeringen een interne auditfunctie ingesteld. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de interne auditfunctie liggen vast in het Beleid Interne audit Klaverblad Verzekeringen. Dit beleid wordt jaarlijks geëvalueerd door de interne auditfunctie en opnieuw vastgesteld door de directie. In 2016 zijn er geen belangrijke wijzigingen doorgevoerd in dit beleid. De interne auditfunctie valt rechtstreeks onder de directie.

Het doel van de interne auditfunctie is het aan het bestuur en de raad van commissarissen van Klaverblad Verzekeringen op een objectieve en onafhankelijke manier verschaffen van aanvullende zekerheid met betrekking tot de opzet, bestaan en werking van het systeem van interne beheersing en de betrouwbaarheid van de financiële en niet-financiële rapportages. Door middel van een systematische, gedisciplineerde aanpak helpt de interne auditfunctie de effectiviteit van de processen te evalueren en te verbeteren. De interne auditfunctie draagt hierdoor bij aan het realiseren van de doelstellingen die Klaverblad Verzekeringen voor ogen heeft.

De activiteiten van de interne auditfunctie kunnen bestaan uit zekerheidsverschaffende en adviesverlenende activiteiten, waarbij de nadruk ligt op zekerheidsverschaffende activiteiten. De

interne auditfunctie richt zich op de gehele Klaverblad Verzekeringsgroep en/of onderdelen hiervan.

Interne audit toetst de opzet en de werking van de andere drie sleutelfuncties. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de betreffende sleutelfunctie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken te voorkomen.

De interne auditfunctie heeft rechtstreeks overleg met de raad van commissarissen. Daarnaast rapporteert zij elk kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen. In deze rapportage rapporteert zij ten aanzien van algemene ontwikkelingen in relatie tot haar functie, de uitvoering van haar werkzaamheden (zowel financial audit als operational audit) en de stand van zaken bij de opvolging van aanbevelingen die zij zelf, een andere sleutelfunctie, de externe accountant of een toezichthouder heeft uitgebracht. Tussentijds rapporteert zij aan de directie over onderzoeksbevindingen en incidentele situaties waarin zij bevindingen heeft.

B.6 Actuariële functie

In de bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen spelen kwantitatieve analyses en rapportages inzake kapitaal en voorzieningen een belangrijke rol. Daarbij gaat het enerzijds om het uitvoeren van berekeningen volgens vastgestelde methodieken, modellen en aannames en anderzijds om het vaststellen van deze methodieken, modellen en aannames en het analyseren van de uitkomsten van de berekening. In dit kader past de inrichting van een actuariële organisatie met eerstelijns werkzaamheden en tweedelijns werkzaamheden.

De actuariële functie functioneert zelfstandig en onafhankelijk van het Actuarieel bureau (eerstelijns functie onderdeel van de sector Financiële zaken) en is ondergebracht bij een stafafdeling. De actuariële functie vormt samen met de risicomanagementfunctie één afdeling, de stafafdeling Risicomanagement en actuarieel. De beide functies hebben een eigen beleid en rapporteren onafhankelijk van elkaar.

De actuariële functie stelt vooraf de kaders voor de werkzaamheden die door het Actuarieel bureau worden uitgevoerd. De actuariële functie beoordeelt achteraf of de werkzaamheden van het Actuarieel bureau correct zijn uitgevoerd. Hierbij stelt ze onder andere vast of de vastgestelde methodieken, onderliggende modellen en aannames zijn gehanteerd.

De actuariële functie adviseert de directie over wijzigingen in de te hanteren methodieken, onderliggende modellen en aannames. Hiermee stelt ze de directie in staat om deze vast te

stellen en om verzekeringstechnisch verantwoord beleid te voeren. De actuariële functie zorgt voor de aanwezigheid van actuele beschrijvingen van de methodieken, onderliggende modellen en aannames. Eventueel benodigde aanpassingen in de gebruikte methodieken, onderliggende modellen en aannames worden geïnitieerd door de actuariële functie.

De actuariële functie bewaakt dat de actuariële organisatie is ingericht met relevante wet- en regelgeving. De compliancefunctie ondersteunt hierbij door de wijzigingen in wet- en regelgeving te signaleren en de actuariële functie te informeren. Over een eventuele wijziging van de inrichting adviseert de actuariële functie de directie. De directie stelt op basis van dit advies de inrichting van de actuariële organisatie vast.

De actuariële functie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen over de uitvoering van haar werkzaamheden. Indien de actuariële functie dit nodig vindt, kan deze buiten de reguliere rapportages de directie en/of raad van commissarissen informeren over de geconstateerde bijzonderheden.

De opzet en uitvoering van de actuariële functie kunnen onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de actuariële functie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken op actuariëel gebied te voorkomen.

B.7 Uitbesteding

Klaverblad Verzekeringen heeft haar uitbestedingsbeleid beschreven in een beleidsdocument. In dit document staat onder verwijzing naar het wettelijk kader beschreven welke eisen worden gesteld aan de inhoud van een uitbestedingsovereenkomst alsmede de toets op en het beheer ervan.

Het bestuur staat uitbestedingen uitsluitend toe wanneer er door de afdeling Risicomanagement en actuariëel schriftelijk advies is uitgebracht over de voorgenomen uitbesteding. De afdeling Risicomanagement en actuariëel houdt een overzicht bij van alle functies en werkzaamheden die Klaverblad heeft uitbesteed (zowel extern als intern). In dit overzicht wordt ook gedocumenteerd of een uitbestede functie of activiteit een kritieke of belangrijke functie of activiteit is.

Al het personeel binnen Klaverblad Verzekeringen is in dienst van de Coöperatie, hetgeen betekent dat alle bedrijfsprocessen van de dochterondernemingen zijn uitbesteed aan de moeder. Klaverblad Schade heeft de rechtshulpverlening uit hoofde van de rechtsbijstandverzekeringen (zowel particulieren als bedrijven) ondergebracht in Klaverblad Rechtsbijstand Stichting.

Bij beide interne uitbestedingen is er sprake van uitbesteding van kritieke en belangrijke werkzaamheden.

B.8 Beoordeling adequaatheid van het bestuurssysteem

De directie evalueert eenmaal in de drie jaar het interne bestuurssysteem. De nadruk van deze evaluatie ligt op de effectiviteit van het systeem als geheel en de kwaliteit van de rapportages. De evaluatie wordt uitgevoerd door de sleutelfuncties zelf, onder leiding van de afdeling Interne audit. De evaluatie mondt uit in een schriftelijke rapportage aan de directie waarin de sleutelfuncties gezamenlijk de directie adviseren over het interne controlesysteem. Deze rapportage wordt ook besproken met de raad van commissarissen. Eventuele verbeterpunten worden opgevolgd met behulp van de aanbevelingendatabase van de afdeling Interne audit.

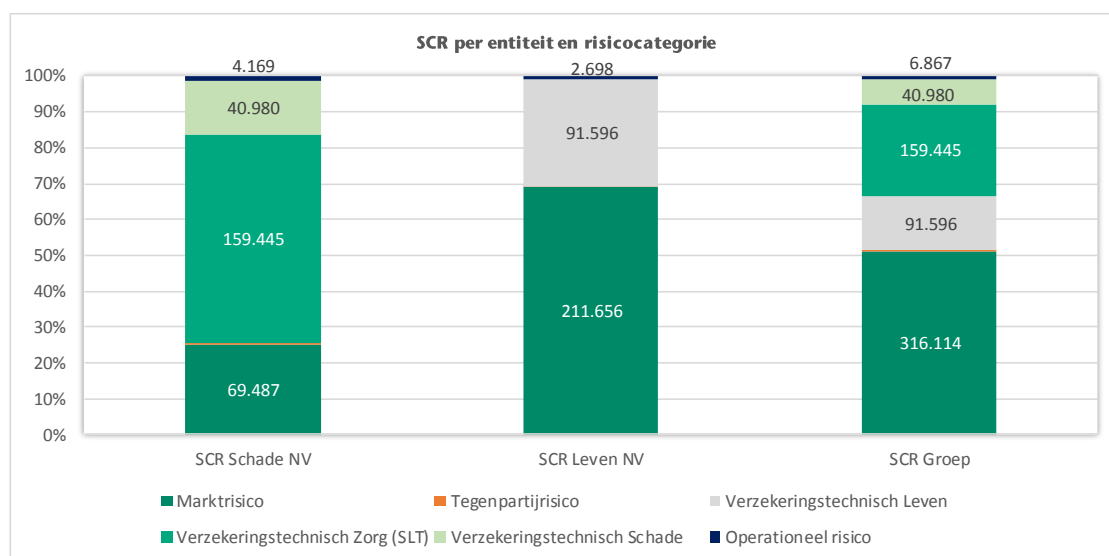
De evaluatie van het bestuurssysteem zoals hierboven beschreven, zal in 2017 plaatsvinden. Als onderdeel van haar taakoefening heeft de interne auditfunctie het beheersingssysteem over 2016 beoordeeld. Op basis van de uitgevoerde audits in 2016 is interne audit van mening dat het interne beheersingssysteem binnen Klaverblad Verzekeringen van voldoende niveau is. Voor zover kan worden beoordeeld is er meer aandacht voor governance, processen en controles en is er bewustzijn binnen de organisatie voor het belang van de juiste toepassing daarvan.

B.9 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

C. RISICOPROFIEL

Onder Solvency II wordt de solvabiliteit kapitaalvereiste (afgekort met de Engelse term SCR) berekend op basis van de uitkomsten van verschillende deelrisico's. Deze deelrisico's geven een waardering aan de omvang van het betreffende risico in de vorm van vereist kapitaal. Deze kapitaaleisen gebruikt Klaverblad Verzekeringen ook als metingen om risico's te volgen. In onderstaande tabel zijn de kapitaaleisen per risicocategorie en per juridische entiteit weergegeven. In de navolgende paragrafen worden deze nader toegelicht.

Vergelijking met risico-universum (B.3.1)

De risico's onder SCR Leven, SCR Zorg en SCR Schade vallen onder de risico-categorie Verzekeringstechnische gebeurtenissen. SCR Zorg kent naast het catastroferisico, twee categorieën risico's: AOV en Ongevallen. AOV gaat over de medische risico's waarvoor de tarieven en de voorzieningen actuarieel op eenzelfde manier bepaald worden als leven-risico's. Ongevallen gaat over risico's die op eenzelfde manier getarifeerd worden als Schade. De risico's onder SCR Markt en SCR Tegenpartij vallen onder de categorie Financiële gebeurtenissen. De SCR Operationeel bevat een waardering van de operationele risico's. De metingen die we doen om de Commerciële gebeurtenissen te volgen, zijn niet uitgedrukt in kapitaal. De SCR Immateriële activa heeft betrekking op goodwill op de balans. Klaverblad Verzekeringen heeft deze niet.

C.1 Verzekeringstechnisch risico

Algemeen

Het sluiten van verzekeringen is de kernactiviteit van Klaverblad Verzekeringen. Een gesloten verzekering die past binnen de door Klaverblad Verzekeringen gehanteerde normen, zou dus als zodanig geen onaanvaardbaar risico kunnen opleveren. Toch kunnen in het kader van de verzekeringsactiviteiten ongewenste en zelfs onaanvaardbare risico's ontstaan.

Het verzekeringsrisico dat Klaverblad Verzekeringen loopt, is inherent aan het uitoefenen van het verzekeringsbedrijf. Bij schadeverzekeringen betreft dit met name het risico dat de schadefrequentie en de grootte van de schade per geval nadelig afwijken van de verwachtingen vooraf. Bij levensverzekeringen gaat het vooral om het risico dat de feitelijke sterfte nadelig afwijkt van de verwachte sterfte en dat de levensverwachting in de toekomst nadelig wijzigt.

Schadeverzekeringen

Algemeen

Het schadebedrijf van Klaverblad Verzekeringen is uitsluitend actief op het gebied van standaard schadeverzekeringen en medische verzekeringen. Klaverblad Verzekeringen richt zich op verzekeringen voor particulieren en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Klaverblad Verzekeringen sluit geen ziektekostenverzekeringen.

Acceptatie

Bij het aangaan van schadeverzekeringen bestaat het risico van het accepteren van verzekeringen op basis van gebrekkige acceptatieregels of van het accepteren van verzekeringen in strijd met acceptatieregels

Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico door het opstellen van duidelijke acceptatieregels en het hanteren van controlemechanismen. De acceptatieregels op het gebied van schadeverzekeringen en medische verzekeringen zijn in een periode van vele jaren ontwikkeld en verfijnd. De bestaande portefeuille is op basis daarvan tot stand gekomen. De kans dat het bestaande stelsel van tarieven, acceptatierichtlijnen en controlemechanismen op belangrijke punten tekortkomingen bevat en dat hieruit onaanvaardbare risico's voortvloeien, moet als verwaarloosbaar worden beschouwd.

Veranderend risicoprofiel

Gedurende de looptijd van de verzekeringen kan het risicoprofiel van de portefeuille veranderen, waardoor dit niet meer aansluit bij de premies.

De schadeverzekeringen van Klaverblad Verzekeringen kunnen jaarlijks worden opgezegd en aanpassingen van premies en voorwaarden zijn op ieder moment mogelijk. Ook van de medische verzekeringen kunnen premies en voorwaarden op ieder moment worden aangepast. Daarmee is dit risico voldoende beheerst.

Herverzekering

Klaverblad Verzekeringen heeft het catastroferisico herverzekerd op basis van analyses van de verwachte schade als gevolg van een zware storm. Daarnaast heeft Klaverblad Verzekeringen een excess of loss-contract afgesloten in verband met motorrijtuigenaansprakelijkheid.

Klaverblad Verzekeringen sluit, indien nodig, herverzekeringen voor grotere brandrisico's. Hiervoor is een facultatief-obligatoir contract afgesloten. Het eigen behoud dat gehanteerd wordt, is afhankelijk van het soort risico.

Concentratierisico

De verzekerde risico's van de schadeportefeuille zijn nagenoeg volledig gelegen in Nederland. Binnen Nederland kent de portefeuille een goede geografische spreiding. Concentratie van verzekeringsrisico's komt binnen de branche Brand voor, waarbij het stormrisico een belangrijke rol speelt. Hiervoor is een herverzekeringscontract afgesloten.

Levensverzekeringen

Algemeen

De levensverzekeringsportefeuille van Klaverblad Verzekeringen bestaat uit individuele en collectieve verzekeringen. De individuele portefeuille bevat voornamelijk tijdelijke en levenslange overlijdensrisicoverzekeringen. De collectieve portefeuille bevat alleen de pensioenverzekering ten behoeve van het personeel van Klaverblad Verzekeringen.

Klaverblad Verzekeringen sluit voornamelijk verzekeringen af die recht geven op een uitkering bij overlijden. De stijgende levensverwachting van de Nederlandse bevolking zal naar verwachting een overwegend positieve bijdrage aan de resultaten leveren.

Acceptatie

Wat voor schadeverzekeringen geldt, is ook op levensverzekeringen van toepassing: de kans op tekortschietende acceptatieregels is zeer klein. Bovendien worden tarieven berekend met behulp van algemeen aanvaarde technieken en statistische gegevens en voor elk nieuw tarief vindt profit-testing op actuariële basis plaats.

Herverzekering

Voor overlijdensrisicoverzekeringen met een risicokapitaal dat een bepaald bedrag overtreft, is een herverzekeringscontract afgesloten.

C.2 Marktrisico

Het “prudent person”-beginsel

Klaverblad Verzekeringen heeft als institutionele belegger voortdurend te maken met risico's die de financiële markten nadelig beïnvloeden. Het beleid van Klaverblad Verzekeringen is gericht op het streven naar een passende verhouding tussen de verschillende soorten verplichtingen enerzijds en de daar tegenoverstaande beleggingscategorieën anderzijds. Verder heeft Klaverblad Verzekeringen er bewust voor gekozen het aantal categorieën waarin wordt belegd te beperken en afgeleide financiële instrumenten en gestructureerde producten te mijden. In 2017 wordt een ALM-studie uitgevoerd, waarbij deze keuze wordt heroverwogen.

Aandelen- en vastgoedrisico

Onder dit risico verstaat Klaverblad Verzekeringen het risico dat de waarde van aandelen en onroerende zaken afneemt als gevolg van wijzigende marktomstandigheden. Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico door het aanbrengen van spreiding in de beleggingsportefeuilles.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat het eigen vermogen daalt als gevolg van een wijziging van de markttrente. De daling van het eigen vermogen wordt veroorzaakt door waardeveranderingen van rentegevoelige balansposten, met name vastrentende beleggingen en technische voorzieningen. De duration van de vastrentende beleggingen bedraagt 8,7 jaar. De duration van een deel van de technische voorzieningen is aanzienlijk langer, zodat Klaverblad Verzekeringen gevoelig is voor een daling van de rente. In 2017 vindt nader onderzoek plaats naar de beheersing van het renterisico voor de uitvaartportefeuille.

Concentratierisico

De beleggingsportefeuille van Klaverblad Verzekeringen bestaat hoofdzakelijk uit Europese aandelen, staats- en bedrijfsobligaties met een solide kredietwaardigheid. De externe vermogensbeheerder handelt binnen het door Klaverblad Verzekeringen vastgesteld mandaat welke periodiek wordt gemonitord door Klaverblad Verzekeringen.

In onderstaande tabel is de concentratie van de vastrentende waarden naar sectoren per balansdatum weergegeven.

	2016
Staatsobligaties	47,7%
Overige kredieten aan of onder zekerheid overheid	38,2%
Bedrijfsobligaties	14,1%
	<hr/> 100,0%

C. Risicoprofiel

De onderstaande tabel laat de verdeling zien van de vastrentende waarden naar creditrating uitgesplitst naar sector per balansdatum.

	<u>Staatsobligaties</u>	<u>Overige kredieten aan of onder zekerheid overheid</u>	<u>Bedrijfsobligaties</u>
AAA	61,0%	24,3%	11,7%
AA	39,0%	60,6%	32,0%
A	0,0%	1,0%	49,5%
BBB	0,0%	0,0%	2,8%
Geen rating	0,0%	14,1%	4,0%
	100,0%	100,0%	100,0%

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van wijzigende valutakoersen. Klaverblad Verzekeringen belegt een deel van de effectenportefeuille in vreemde valuta. Het betreft hierbij aandelen van Europese ondernemingen in belangrijke economieën met liquide effectenmarkten. Klaverblad Verzekeringen is bereid dit valutarisico te lopen, maar houdt tegelijk de mogelijkheid open om deze risico's af te dekken door bijvoorbeeld futures te kopen die het betreffende risico verkleinen. Alle overige beleggingen bevatten geen direct valutarisico.

Kasstroomrisico

Het kasstroomrisico betreft het risico dat toekomstige kasstromen verbonden aan beleggingen zullen fluctueren in omvang. Klaverblad Verzekeringen heeft geen beleggingen waarbij sprake is van variabele kasstromen en is hierdoor niet blootgesteld aan een significant kasstroomrisico.

Gevoelighedenanalyse

Hieronder is de gevoeligheid van de Solvency II ratio per 31 december 2016 weergegeven, uitgedrukt als impact op de solvabiliteitsratio van de vennootschap in procentpunten.

	<u>Eigen vermogen</u>	<u>SCR</u>	<u>Ratio</u>
Aandelen -20%	-17%	-7%	-11%
Vastgoed -10%	-3%	0%	-3%
Rente +1%	5%	-3%	9%
Rente -1%	-14%	1%	-15%

C.3 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico dat de tegenpartij niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Dit risico heeft betrekking op obligaties en vorderingen uit hypothecaire en andere leningen met een totale waarde van € 652.822.000 en op vorderingen met een totale waarde van € 10.596.000. Ten aanzien van de vastrentende waarden beheerst Klaverblad Verzekeringen dit risico door uitsluitend te investeren in obligaties en andere leningen met een rating, die bij aankoop minimaal AA- (staats- en staatsgegarandeerde obligaties) of A- (bedrijfsobligaties) bedraagt volgens de rating agency Standard & Poor's. Hierbij is geen sprake van grote concentraties in individuele bedrijven of sectoren.

Ten aanzien van de hypotheekportefeuille is dit risico afgedekt door hypothecaire zekerheden op courante onroerende zaken in Nederland. Bovendien bestaat het merendeel van de hypothecaire leningen al enkele tot vele jaren. Bij het sluiten ervan zijn strenge regels gehanteerd. Vooral bij de oudere leningen is er dankzij de toename van de waarde van onroerende zaken een overwaarde aanwezig. De kans op een combinatie van wanbetaling en onvoldoende waarde in het onderpand is daardoor klein.

Klaverblad Verzekeringen houdt voor de vaststelling van het tegenpartijrisico overeenkomstig de standaard formule rekening met potentiële verliezen als gevolg van onverwachte wanbetaling of verslechtering van de kredietwaardigheid van tegenpartijen en debiteuren in de volgende twaalf maanden. Dit geschiedt voor de posities voor zover deze niet al zijn opgenomen in de ondermodule voor bepaling van het spreadrisico.

C.4 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat Klaverblad Verzekeringen door gebrek aan liquide middelen niet in staat is om op korte termijn aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico door het nauwlettend volgen van inkomende en uitgaande kasstromen en door het opstellen van korte en lange termijn liquiditeitsplanningen. Daarnaast beschikt Klaverblad Verzekeringen over zeer liquide, kortlopende en hoogwaardige obligaties. Verder heeft Klaverblad Verzekeringen de beschikking over een kredietfaciliteit van € 1.500.000.

De in toekomstige premies vervatte verwachte winst bedraagt:	<u>2016</u>
EPIFP Life & health business	246.175
EPIFP Non-life business	<u>29.367</u>
Totaal EPIFP	275.542

C.5 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat bedrijfsprocessen niet ongestoord kunnen verlopen als gevolg van handelen of nalaten van medewerkers van Klaverblad Verzekeringen of van derden, dan wel door toevallige gebeurtenissen of omstandigheden. Ter beperking van dit risico hanteert Klaverblad Verzekeringen een uitgebreid stelsel van interne regels en controles.

C.6 Overig materieel risico

Verliescompensatie vermogen van de latente belastingen

Een afgeleid risico betreft het risico van aanpassing van het verliescompensatievermogen van de latente belastingen⁶. Klaverblad Verzekeringen neemt het verliescompenserend vermogen van uitgestelde belastingen op basis van het nominale tarief van 25% mee bij de bepaling van de SCR. Om dat te mogen doen, is aangetoond dat er voldoende toekomstige winsten beschikbaar zullen zijn, rekening houdend met het verlies en de impact hiervan op de huidige en toekomstige situatie van de onderneming. De LAC DT is derhalve gevoelig voor toekomstige winsten, indien deze tegenvallen, mag niet met de volledige 25% verliescompensatie rekening worden gehouden. In onderstaande tabel wordt aangegeven wat de impact op de SCR per entiteit is indien gerekend wordt met een verliescompensatie van 20%. Hierbij is het beschikbare eigen vermogen constant gehouden.

Scenario LAC DT	<u>Klaverblad Schade N.V.</u>	<u>Klaverblad Leven N.V.</u>	<u>Klaverblad Verzekeringen</u>
Solvabiliteitsratio – LAC DT van 25% (huidig)	103%	129%	162%
Solvabiliteitsratio – LAC DT van 20%	97%	121%	152%

Aanpassing van de ufr

De technische voorzieningen worden bepaald door discontering van de toekomstige verplichtingen tegen de risicovrije rentecurve inclusief de “ultimate forward rate (ufr)” zoals deze maandelijks door EIOPA wordt gepubliceerd. De huidige ufr is bepaald op 4,2%. EIOPA kan deze ufr verlagen om de verwachte inflatie en reële rente beter weer te geven. In onderstaand scenario wordt de impact weergegeven indien de ufr nu 3,65% zou zijn.

⁶ Loss absorbing capacity of deferred taxes of kortweg LAC DT

C. *Risicoprofiel*

	Klaverblad Leven N.V.		Klaverblad Verzekeringen	
	RTS huidig	RTS UFR 3,65%	RTS huidig	RTS UFR 3,65%
Aanwezige solvabiliteit	245.318	188.065	536.850	470.905
Vereiste solvabiliteit	190.154	196.320	331.629	336.738
SII-ratio	129%	96%	162%	140%

De impact van de aanpassing van de ufr op Klaverblad Schade is beperkt.

C.7 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

D. WAARDERING VOOR SOLVABILITEITSDOELEINDEN

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de waarderingsgrondslagen van de verschillende balansposten voor solvabiliteitsdoeleinden. De activa en passiva zijn gewaardeerd op basis van de aanname dat de activiteiten blijvend zullen worden uitgeoefend (“going-concern-principe”). Verschillen tussen de statutaire jaarrekeningen (op basis van BW 2, titel 9) en Solvency II waarderungen worden indien van toepassing gekwantificeerd en nader toegelicht. Daarbij wordt aangegeven of het een herrubricering of een herwaardering betreft. Vanwege de eensporige verslaggeving waarvoor Klaverblad Verzekeringen heeft gekozen, is de statutaire balans waar mogelijk gelijk aan de Solvency II-balans.

De waardering van de activa is gebaseerd op actuele waarde zoals beschreven voor elke materiële activapost in hoofdstuk D.1. De waardering van de technische voorzieningen wordt berekend als zijnde de som van de ‘best estimate’ en de risicomarge en is toegelicht in hoofdstuk D.2. De overige schulden worden toegelicht in hoofdstuk D.3. Het verschil tussen de activa en passiva betreft het eigen vermogen en wordt toegelicht in het hoofdstuk over kapitaal (E.1).

Onderstaande tabel bevat de vereenvoudigde balans uit de statutaire jaarrekening van Klaverblad Verzekeringen, alsmede de herrubriceringen en herwaarderungen om op de Solvency II balans⁷ ultimo 2016 uit te komen.

Reconciliatie jaarrekening – SII Balans	Jaarrekening	Herrubricering / aanpassing	Herwaardering	Solvency II
Materiële vaste activa eigen gebruik (D.1.1)	3.245	11.030	-	14.275
Beleggingen (D.1.1)	1.192.113	-10.591	-	1.181.522
- Deelnemingen	281	-	-	281
- Vastgoed	40.806	-11.030	-	29.776
- Aandelen	498.204	-	-	498.204
- Obligaties	641.774	-	-	641.774
- Leningen en hypotheek	11.048	439	-	11.487
Herverzekeringscontracten (D.2)	-	5.649	-	5.649
Vorderingen en liquide middelen (D.1.2)	21.545	88.996	-	110.541
Totaal activa	1.216.903	95.084	-	1.311.987
Technische voorzieningen (D.2)	587.273	5.649	-186	592.736
Pensioenvoorziening (D.3.1)	-	89.435	15.797	105.232
Latente belastingverplichtingen (D.3.2)	58.946	-	-3.902	55.044
Overige schulden (D.3.3)	22.125	-	-	22.125
Totaal passiva	668.344	95.084	11.709	775.137
Activa boven passiva	548.559	-	-11.709	536.850

⁷ de cijfers zijn ontleend uit de uitgebreide Solvency II balans volgens QRT S.2.01

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

D.1 Activa

D.1.1 Beleggingen en vastgoed voor eigen gebruik

De beleggingen worden in de jaarrekening gewaardeerd tegen actuele waarde. Deze waarderingmethodiek is in overeenstemming met de Solvency II grondslagen. De bepaling van de actuele waarde heeft samengevat plaatsgevonden op basis van de volgende waarderingshiërarchie.

	<u>Genoteerde marktprijzen</u>	<u>Onafhankelijke taxaties</u>	<u>NCW berekening</u>	<u>Andere methode</u>	<u>Totaal</u>
1. Vastgoed eigen gebruik	-	11.030	-	3.245	14.275
2. Vastgoedbeleggingen	-	29.776	-	-	29.776
3. Beleggingen in deelnemingen	-	-	-	281	281
4. Aandelen	498.204	-	-	-	498.204
5. Obligaties	621.867	-	-	19.907	641.774
6. Vorderingen uit hypothecaire leningen	-	-	10.064	-	10.064
7. Vorderingen uit andere leningen	-	-	984	-	984
8. Andere financiële beleggingen	-	-	-	439	439
Totaal	1.120.071	40.806	11.048	23.872	1.195.797

Ten opzichte van de jaarrekening zijn er 2 presentatiewijzigingen:

- Het vastgoed in eigen gebruik van € 11.030.000 wordt in de jaarrekening gepresenteerd als onderdeel van de rubriek beleggingen. In de SII-balans betreft dit een afzonderlijke categorie.
- De andere financiële beleggingen (2016: € 439.000) zijn in de jaarrekening gepresenteerd onder de overige vorderingen. In de Solvency II balans worden deze aan personeel en zakelijke relaties verstrekte leningen gepresenteerd onder de beleggingen.

D.1.2 Vorderingen

De samenstelling is als volgt	<u>Jaarrekening</u>	<u>Verschil</u>	<u>Solvency II</u>
Overige vorderingen	10.596	-439	10.157
Reimbursement right		89.435	89.435
Liquide middelen	10.949	-	10.949
Stand per 31 december	21.545	88.996	110.541

De overige vorderingen zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Daarna zijn de vorderingen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs onder

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

af trek van een eventuele voorziening voor oninbaarheid. Omdat de overige vorderingen allen een kortlopend karakter hebben, wordt deze benadering tevens als adequaat beoordeeld voor toepassing onder Solvency II.

De Coöperatie heeft de pensioenverplichtingen van zijn werknemers verzekerd bij Klaverblad Levensverzekering N.V. De coöperatie heeft de pensioenverplichtingen conform Solvency II gewaardeerd op basis van IAS19 grondslagen. In de jaarrekening van Klaverblad Levensverzekering N.V. vindt waardering en presentatie van de uitvoeringsovereenkomst plaats op basis van afdeling 15 titel 9 BW2 en RJ 605. De waarde van het verzekeringscontract zoals verantwoord bij Klaverblad Leven is als reimbursement right verantwoord. Voor deze verwerking is gekozen omdat hier sprake is van een meer prudente benadering aangezien de Own Funds geconsolideerd bij de Coöperatie hierdoor niet belangrijk afwijken. Aangezien de beleggingen behorend bij het pensioencontract niet juridisch gescheiden zijn, worden deze niet gekenmerkt als 'plan assets'. Zie hoofdstuk D.3.1 voor een nadere uiteenzetting van de pensioenverplichtingen.

D.2 Technische voorzieningen

D.2.1 Samenstelling en reconciliatie

Reconciliatie jaarrekening en Solvency II:	Schade N.V.	Leven N.V.	Klaverblad Verzekeringen
Technische voorziening volgens jaarrekening	124.390	462.883	587.273
Herrubricering herverzekering	5.649	-	5.649
Herwaardering a.g.v. discontering	-186	-	-186
Technische voorziening volgens SII balans	129.853	462.883	592.736

In de jaarrekening is de discontering van kortlopende schadevoorzieningen niet toegestaan. Voor Solvency II berekeningen is discontering verplicht. Vanwege de positieve rente heeft discontering een verlagend effect op de kortlopende schadevoorzieningen. Daarnaast wordt de vordering op de herverzekeraar vanwege geleden schaden in de jaarrekening aan de passivazijde gepresenteerd.

De samenstelling is als volgt:	Non life	Health (NSLT)	Health (SLT)	Life	Totaal
Best estimate	74.464	-22.700	-35.213	379.814	396.365
Risicomarge	2.258	15.809	95.235	83.069	196.371
Technische voorziening bruto	76.722	-6.891	60.022	462.883	592.736
Herverzekering	5.649	-	-	-	5.649
Technische voorziening netto	71.073	-6.891	60.022	462.883	587.087

D.2.2 Methode voor bepaling technische voorziening

Technische voorzieningen Schade N.V.

De samenstelling is als volgt:	<u>Premiereserve</u>	<u>Schadereserve</u>
Ongevallen en ziekte	-46.844	99.783
Motorrijtuigen WA	3.105	41.610
Motorrijtuigen overig	2.101	608
Brand	5.458	11.848
Aansprakelijkheid	1.219	5.981
Rechtsbijstand	408	4.515
Overige schadebranches	44	17
	<u>-34.509</u>	<u>164.362</u>

Voorziening voor niet verdiende premies en lopende risico's

De voorziening voor niet-verdiende premies en lopende risico's bestaat uit de beste schatting en de risicomarge. De beste schatting voor niet-verdiende premies en lopende risico's wordt berekend door het post voor post vastgestelde niet-verdiende deel van de premie te vermenigvuldigen met de schadejaarratio die per branche is vastgesteld. De beste schatting van de premievoorziening AOV is negatief, omdat de toekomstige baten hoger zijn dan de toekomstige lasten.

De beste schatting van de premievoorziening ongevallen en ziekte is negatief, omdat voor de AOV-portefeuille de toekomstige baten hoger zijn dan de toekomstige lasten. De in de voorziening opgenomen beste schatting voor arbeidsongeschiktheidsverzekeringen wordt berekend door de contante waarde van toekomstige kasstromen te berekenen op basis van actuariële grondslagen en een rentetermijnstructuur (Solvency II curve) met toepassing van ultimate forward rate (ufr) en volatiliteitsaanpassing. Er wordt geen gebruik gemaakt van de matchingopslag en de overgangsmaatregelen ten aanzien van de bepaling van de technische voorziening⁸.

Voorziening voor te betalen schaden

De voorziening voor te betalen schaden/uitkeringen is vastgesteld voor schadegebeurtenissen die hebben plaatsgevonden, ongeacht of deze zijn gemeld. De kasstroomprognoses voor de berekening van de voorziening voor te betalen schaden omvatten uitkeringen en kosten die met deze gebeurtenissen samenhangen. Voor de bepaling van de beste schatting en risicomarge van de voorziening voor te betalen schaden wordt een berekening op basis van schadedriehoeken gebruikt. Grote schades kunnen vanwege de daarmee samenhangende grote schadebetalingen een versturende invloed hebben op de projectie van de kasstromen. Deze worden daarom niet

⁸ Zoals bedoeld in artikel 308 quater en quinquies van richtlijn 2009/138/EG

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

meegenomen in de kasstroomprojectie. De verwachte betalingen voor grote schades worden ingeschat op basis van het behandelplan. De beste schatting van de voorziening voor te betalen schaden bevat ook toekomstige interne schadeafwikkelingskosten.

De voorziening voor schadeafwikkelingskosten is voor lopende schadegevallen met een lange uitloop bepaald met behulp van uitlooptriehoeken. Voor lopende schadegevallen met een korte uitloop is de voorziening berekend als een percentage van de schadevoorziening.

De in de voorziening voor te betalen schaden/uitkeringen begrepen beste schatting voor periodieke uitkeringen voor arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (VPU) wordt berekend door de contante waarde van toekomstige kasstromen te berekenen op basis van actuariële grondslagen waaronder de Solvency II curve met toepassing van de ufr en volatiliteitsaanpassing.

Technische voorzieningen Leven N.V.

De samenstelling is als volgt:	<u>2016</u>
Individueel	
Best estimate	290.379
Risicomarge	<u>75.787</u>
Totaal individueel	366.166
Collectief	
Best estimate	89.435
Risicomarge	<u>7.282</u>
Totaal collectief	96.717
Totaal Leven	462.883

De voorziening heeft een overwegend langlopend karakter. Een aantal verzekeringen van het levenbedrijf komt in aanmerking voor overrentedeling. In alle gevallen draagt Klaverblad Levensverzekering N.V. het beleggingsrisico. In 2016 is uit hoofde van overrentedeling € 55.000 (2015: € 368.000) toegevoegd aan de technische voorzieningen.

Leven individueel

De beste schatting wordt berekend door de verwachte toekomstige kasstromen te disconteren op basis van een rentetermijnstructuur (Solvency II-curve) met toepassing van de ufr en de volatiliteitsaanpassing. Er wordt geen gebruik gemaakt van de matchingopslag en de overgangsmaatregelen ten aanzien van de bepaling van de technische voorziening⁹. De kasstromen zijn bepaald op basis van Prognosetafel AG 2016, rekening houdend met sterftewaarnemingen in de verzekeringsportefeuille en te verwachten kosten. Bij het bepalen van de beste schatting is tevens rekening gehouden met de waarde van toekomstige overrentedeling.

⁹ Zoals bedoeld in artikel 308 quater en quinques van richtlijn 2009/138/EG

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

Leven collectief

Het collectieve bedrijf bevat uitsluitend het pensioencontract van de (ex-)medewerkers van Klaverblad Verzekeringen. Het betreft een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling, waarbij de pensioenen van deelnemers voorwaardelijk worden aangepast op basis van de loonindex volgens de cao van het verzekeringsbedrijf. De pensioenen voor de gewezen deelnemers worden voorwaardelijk aangepast aan de consumentenprijsindex met een maximum van 3%. De technische voorzieningen voor het collectieve contract zijn gelijk aan de som van een beste schatting en een risicomarge. De beste schatting is gelijk aan de contante waarde van de toekomstige uitkeringen en kosten op basis van de opgebouwde rechten en aanspraken.

Risicomarge

De risicomarge is bepaald op basis van de Cost of Capital-methode (CoC) met een CoC% van 6%. Voor de bepaling van de risicomarge is rekening gehouden met de Solvency II curve met toepassing van de ufr zonder volatiliteitsaanpassing.

Impact volatiliteitsaanpassing

Klaverblad Verzekeringen past de volatiliteitsaanpassing (VA) toe bij het vaststellen van de marktwaarde van de technische voorziening onder Solvency II en de berekening van de SCR en de MCR. Het volgende overzicht geeft de impact weer van toepassing van de VA op de financiële positie per ultimo 2016 per entiteit.

Klaverblad Schade N.V.	Bedrag met VA	Bedrag zonder VA	Impact
Beschikbaar eigen vermogen	155.963	154.824	-1.139
SCR	151.295	151.256	-39
MCR	37.824	37.814	-10
Klaverblad Leven N.V.	Bedrag met VA	Bedrag zonder VA	Impact
Beschikbaar eigen vermogen	245.318	235.913	-9.405
SCR	190.154	194.041	3.887
MCR	47.539	48.510	971
Klaverblad Verzekeringen	Bedrag met VA	Bedrag zonder VA	Impact
Beschikbaar eigen vermogen	536.850	526.306	-10.544
SCR	331.629	334.940	3.311
MCR	85.363	86.324	961

D.2.3 Herverzekering

Klaverblad heeft verschillende herverzekeringscontracten afgesloten voor de schadeportefeuille. De belangrijkste zijn het contract voor catastrofeschades vanaf € 5 miljoen en het excess of loss contract voor motorrijtuigen WA (groene kaart). Daarnaast worden indien nodig facultatieve herverzekeringen afgesloten voor verzekerde objecten waarvan het risico groter is dan het eigen behoud. Eventueel vooruitbetaalde herverzekeringspremies staan als overlopende activa op de balans.

De vordering uit hoofde van herverzekeringscontracten bedraagt ultimo 2016 € 5,6 miljoen (brand € 4,8 miljoen en motor overig € 0,8 miljoen) en bestaat grotendeels uit een vordering op basis van het catastrofecontract naar aanleiding van de hagelschade in juni 2016.

Voor de levenportefeuille staan er geen uitstaande vorderingen bij de herverzekeraar uit vanwege geleden schaden.

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van zogenaamde special purpose vehicles (SPV's).

D.3 Schulden

D.3.1 Pensioenvoorziening

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II balans is als volgt:	<u>2016</u>
Jaarrekening	-
Waardering pensioenvoorziening op basis van IAS 19	<u>105.232</u>
Solvency II balans	105.232

Klaverblad Verzekeringen heeft een pensioenregeling (voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling) voor haar eigen personeel. De Coöperatie treedt daarbij op als werkgever en Leven NV als uitvoerder. De hieruit voortvloeiende rechten en verplichtingen zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst die deze entiteiten met elkaar hebben afgesloten. In de Solvency II regelgeving wordt voor de waardering van activa en passiva verwezen naar internationale standaarden voor de jaarrekening. De pensioenverplichtingen worden in de geconsolideerde Solvency II balans verwerkt op basis van IAS 19.

De Coöperatie is op basis van de uitvoeringsovereenkomst verplicht om premies te betalen. Er is bij de Coöperatie op 31 december 2016 geen sprake van een (aanvullende) pensioenverplichting,

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

aangezien alle verplichtingen zijn afgefinancierd. In de consolidatie is uit prudentie overwegingen geen aanpassing gemaakt voor de levenschok voor deze portefeuille.

D.3.2 Voorziening voor latente vennootschapsbelasting

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II balans is als volgt:	<u>2016</u>
Jaarrekening	58.946
Belastingeffect pensioenvoorziening (25% van 15.797, zie D3.1)	-3.949
Belastingeffect discontering schadevoorziening (25% van 186, zie D.2)	<u>47</u>
Solvency II balans	55.044

De voorziening voor latente vennootschapsbelasting is opgenomen in verband met tijdelijke verschillen tussen fiscale grondslagen en de grondslagen voor de solvabiliteitsberekening. De voorziening is berekend tegen nominale waarde. Bij het berekenen van de latente belastingvorderingen en –verplichtingen wordt gebruik gemaakt van de belastingtarieven die zijn vastgesteld op balansdatum, dan wel waartoe reeds op balansdatum is besloten (ultimo 2016: 25%).

Latente belastingvorderingen en –verplichtingen worden gesaldeerd wanneer een wettelijk afdwingbaar recht tot verrekening van directe belastingvorderingen met directe belastingschulden bestaat en de latente belastingposten betrekking hebben op dezelfde fiscale autoriteit.

De samenstelling is als volgt:	<u>2016</u>
Fiscaal lagere waardering beleggingen	42.642
Fiscaal hogere waardering overige activa	-6.521
Fiscaal hogere waardering technische voorzieningen	20.089
Fiscaal lagere pensioenvoorziening	-3.949
Fiscale egalisatiesreserve	2.714
Fiscale calamiteitenreserve	<u>69</u>
	55.044

D.3.3 Overige schulden

De overige schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Omdat de schulden een resterende looptijd hebben korter dan een jaar, wordt deze benadering tevens als adequaat beoordeeld voor de Solvency II-balans.

D.4 Alternatieve waarderingmethoden

Klaverblad Verzekeringen hanteert geen alternatieve waarderingmethode dan in dit hoofdstuk is toegelicht.

D.5 Overige informatie

Solvency II regelgeving schrijft voor dat alle voorwaardelijke verplichtingen worden verantwoord op de Solvency II balans. In tegenstelling tot de jaarrekening betreffen dit ook de gevallen waarbij het bedrag niet betrouwbaar kan worden bepaald of er sprake is van een lage waarschijnlijkheid dat dit leidt tot een 'uitstroom van middelen'. Voor de bepaling van voorwaardelijke verplichtingen is binnen Klaverblad Verzekeringen een regulier proces geïmplementeerd. De conclusie is dat er voor de solvabiliteitsberekening geen rekening gehouden hoeft te worden met voorwaardelijke verplichtingen.

E. KAPITAALBEHEER

E.1 Eigen vermogen

E.1.1 Beleid kapitaalbeheer

Om de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen te realiseren is het noodzakelijk dat een adequaat financieel beheer wordt gevoerd waarin een op het risicoprofiel afgestemd integraal risicobeheer tot uitdrukking komt. Daarom moeten analyses worden verricht naar de verschillende risico's die inherent zijn aan de activiteiten en doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen.

Het risico van een kapitaaltekort is één van de grotere risico's die een verzekeraar kan lopen. Een gedegen kapitaalbeleid is de resultante van een goed risicobeheer en behoort daarmee tot de kern van een beheerste bedrijfsvoering.

Het Beleid Kapitaalbeheer van Klaverblad Verzekeringen geeft inzicht in de risicobereidheid en de daarbij behorende interne solvabiliteitsnorm/veiligheidsmarge van de entiteiten binnen de Groep: Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V., Klaverblad Levensverzekering N.V. en Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. Hierbij wordt rekening gehouden met externe en interne kapitaaleisen. Daarnaast voorziet het Beleid Kapitaalbeheer ook in een stappenplan voor interventie maatregelen die Klaverblad Verzekeringen gaat ondernemen als de werkelijke solvabiliteit de veiligheidsmarge nadert of onder de interne en/of externe norm zakt. Die maatregelen zijn geanalyseerd, zodat bij het niet voldoen aan een kapitaaleis snel ingrijpen mogelijk is.

Minstens een keer per kalenderjaar wordt een Own Risk and Solvency Assessment (ORSA) uitgevoerd. De ORSA geeft de verzekeraar en haar toezichthouders inzicht in de samenhang tussen strategie, de materiële risico's die de verzekeraar kunnen bedreigen, de mogelijke consequenties hiervan voor de financiële positie en wat de verzekeraar kan doen om risico's af te wenden of te beperken. Hiertoe worden op basis van het risicoprofiel van de verzekeraar een basisscenario (middellange bedrijfsplan) en verschillende (stress) scenario's geanalyseerd. De (stress) scenario's beschrijven de effecten op de bedrijfsresultaten, het eigen vermogen en de solvabiliteitspositie. Daarnaast wordt het effect van eventuele maatregelen beoordeeld.

Naast de jaarlijkse ORSA is een tussentijdse ORSA mogelijk indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven. Hiervoor zijn triggers gedefinieerd.

E. Kapitaalbeheer

Het Beleid Kapitaalbeheer is opgesteld door de risicomanagementfunctie en besproken met de leden van de beleggingscommissie. Het Beleid Kapitaalbeheer wordt goedgekeurd door directie en raad van commissarissen. Het Beleid Kapitaalbeheer wordt in ieder geval jaarlijks herbeoordeeld. Indien zich een trigger voor de ORSA voordoet, is dat tevens een reden om het beleid extra te herbeoordelen.

Bij het opstellen van het Beleid Kapitaalbeheer is rekening gehouden met de door DNB geformuleerde principes.

De SCR is het eigen vermogen, dat Klaverblad Verzekeringen op basis van wettelijke eisen moeten aanhouden. Klaverblad Verzekeringen wil voorkomen dat het eigen vermogen onder de SCR komt en houdt daarom een extra buffer aan, de EBBK-buffer. EBBK staat voor Eigen Berekening Benodigd Kapitaal. Met de EBBK-buffer kunnen schokken worden opgevangen die een negatieve invloed hebben op de verhouding tussen het eigen vermogen en de SCR. De EBBK-buffer biedt de directie zodoende tijd om maatregelen te treffen die het eigen vermogen versterken en/of de SCR laten dalen. Door de EBBK-buffer en de SCR op te tellen, wordt het EBBK-niveau verkregen.

Solvabiliteit	Schade N.V.	Leven N.V.	Klaverblad Verzekeringen
Beschikbaar eigen vermogen SII	155.963	245.318	536.850
EBBK-niveau	189.118	237.693	441.067
Solvabiliteit kapitaalvereiste (SCR)	151.295	190.154	331.629
Solvabiliteitsratio	103%	129%	162%

De solvabiliteitsratio's van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. en Klaverblad Verzekeringen worden negatief beïnvloed door de wijze waarop de premievoorziening voor arbeidsongeschiktheidsverzekeringen onder Solvency II moet worden berekend. In 2017 onderzoeken we mogelijke oplossingen hiervoor.

Deze solvabiliteitscijfers zijn nog niet definitief. Er kunnen nog wijzigingen plaatsvinden op basis van eventuele aanwijzingen van de toezichthouder. Voor de berekening van het vereiste kapitaal wordt gebruik gemaakt van het standaard model.

E.1.2 Samenstelling van het eigen vermogen

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II eigen vermogen is als volgt:	2016
Eigen vermogen volgens jaarrekening per 31 december 2016	548.559
Discontering schadevoorziening (zie D.2)	186
Herwaardering pensioenvoorziening (zie D.3.1)	-15.797
Belastingeffect (25%)	<u>3.902</u>
Beschikbaar eigen vermogen volgens Solvency II per 31 december 2016	536.850

E. Kapitaalbeheer

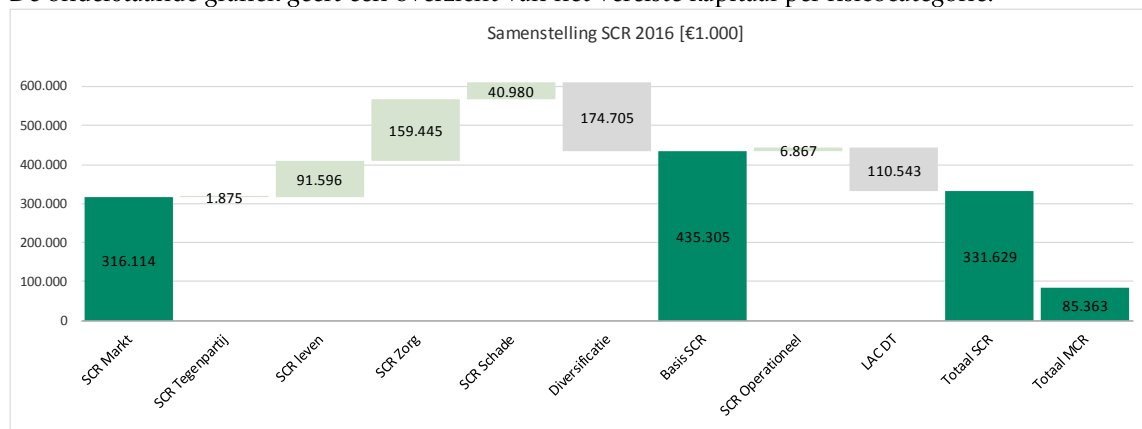
Iedere entiteit binnen de Groep (Schade N.V., Leven N.V. en de Coöperatie) heeft een eigen vermogen. Het eigen vermogen bestaat, conform de artikelen 69 t/m 82 van de uitvoeringsverordening Solvency II, uit drie soorten kapitaal: Tier1, Tier2 en Tier3. Een andere indeling is naar kernvermogen en aanvullend vermogen. Het gehele eigen vermogen van zowel de Klaverblad entiteiten als de Klaverblad Groep kwalificeert als Tier 1 kernvermogen zonder restricties. Dit bestaat uit gestort aandelenkapitaal, verwachte winst uit toekomstige premies en reserves. Daarnaast kan Klaverblad ook Tier 2 of Tier 3 kapitaal aantrekken, bijvoorbeeld als interventie maatregel.

Het gehele vermogen is beschikbaar en komt in aanmerking ter dekking van de minimumkapitaalvereisten en solvabiliteitsvereisten.

Na vaststelling van de jaarrekening over 2016 door de algemene vergadering zal het resultaat van € 52.782.000 negatief in mindering worden gebracht op de overige reserves. Daarnaast vindt een toevoeging plaats aan de overige reserves van per saldo € 222.000 door een vrijval van de herwaarderingsreserve van € 239.000 en een toevoeging aan de wettelijke reserve deelnemingen van € 17.000.

E.2 Solvabiliteit kapitaalvereiste en minimum kapitaalvereiste

De onderstaande grafiek geeft een overzicht van het vereiste kapitaal per risicocategorie.

De solvabiliteitsvereiste is risico gebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die door middel van een standaard formule worden berekend. Het diversificatiebedrag betreft het effect tussen de risicomodules (niet binnen een submodule). Het effect is gebaseerd op toepassing van correlatiecoëfficiënten in het standaard model. Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van vereenvoudigde berekeningen of ondernemings specifieke parameters. In de ORSA is de toepasbaarheid van deze standaard formule nader geanalyseerd en is deze voldoende geschikt

bevonden. Voor bepaling van de groepssolvabiliteit wordt gebruik gemaakt van de voorgeschreven methode 1.¹⁰

E.3 Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd.

E.4 Verschillen tussen de standaardformule en ieder gebruikt intern model

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van interne modellen, zodoende is dit hoofdstuk niet van toepassing.

E.5 Kapitaalbeleid bij niet naleving kapitaal vereiste

Gedurende de rapportage periode is er geen sprake geweest van niet-naleving van de vereiste voor het minimumkapitaalvereiste of (duidelijke) niet-naleving van het solvabiliteitskapitaalvereiste.

E.6 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

¹⁰ Richtlijn artikel 230, standaard methode gebaseerd op de geconsolideerde cijfers